

Registrace, vedení a archivace svazků ve směrnících čs. komunistické rozvědky

Teprve dva roky po vydání „Směrnice pro agenturně – operativní práci I. správy MV v zahraničí“¹⁾ přistoupilo v roce 1966 vedení správy rozvědky ministerstva vnitra pod vedením plk. Josefa Housky k vydání další životně důležité instrukce. „*Vycházejí ze získaných poznatků praktické administrativní činnosti minulých let, současného stavu a perspektivních potřeb, stanoví jednotný systém administrativního vedení všech druhů svazků, evidence a administrativy při agenturně operativní práci.*“ Tento systém měl umožnit postupné strojní (počítačové) zpracování poznatků k osobám a objektům rozpracovávaným po linii politické, vědeckotechnické i nelegální rozvědky a dalších speciálních úseků I. správy ministerstva vnitra. Určité odlišnosti operativní administrativy odborů nelegální rozvědky (Technická součást) upravovala zvláštní směrnice.²⁾

Nové zásady vedení a evidence svazkové agendy měly zpřehlednit a tudíž i rozšířit využitelnost zpravodajsky i jinak získaných poznatků pro další rozvědnou činnost I. správy MV. „*Operativně získané poznatky se zpracovávají a ukládají na operativních odborech do jednotlivých druhů svazků (v rychlovazacích) jako přísně tajné materiály při zachování všech zásad utajení...*“³⁾ *Všechny písemnosti musí obsahovat označení součásti, odboru, oddělení a čitelná jména pracovníků, u nichž vznikají, stupeň utajení, datum a počet vyhotovených exemplářů, jejich určení atp.*“

Typologie svazkové agendy

Směrnice nařizovala ukládat osobní svazky agentů, důvěrných styků, ideových spolupracovníků a důvěrníků na operativních odborech v technicky zajištěné místnosti odděleně v trezorech po jednotlivých odděleních anebo pracovních úsecích. Odpovědnost za správné vedení svazků nesl náčelník odboru a jím pověřeni pracovníci. Centrální ukládání osobních svazků bylo postupně zaváděno s cílem dosažení vyššího stupně utajení i operativnějšího využití v případě mimořádných opatření.⁴⁾

Operativní materiály se nadále ukládaly podle významu a důležitosti do jednotlivých druhů svazků. Směrnice zaváděla tři druhy

svazků: osobní svazek (desky červené barvy), operativní svazek (desky modré barvy) a osobní svazek kádrového příslušníka (desky zelené barvy). Osobní svazek se zakládal na agenty, důvěrné styky, ideové spolupracovníky, důvěrníky, konspirační nebo propůjčené byty.⁵⁾ Operativní svazek byl příslušníky I. správy ministerstva vnitra zakládán na:

1. objekty – tj. instituce, zajímavé ze zpravodajského hlediska, které byly předmětem operativního zájmu rozvědky; jednalo se např. o centrální úřady v zájmových zemích, centrály a úřadovny „*nepřátelských*“ rozvědek a jiných zpravodajských složek, politické strany, exilové (emigrantské) organizace, centrální instituce vznikající v důsledku integračních snah kapitalistických států, zajímavá vědeckotechnická centra apod. „*Dále je možno objektový svazek založit na jednotlivé země, úřady či instituce, které jsou zájmové z dokumentačního hlediska. Objektový operativní svazek je možno založit na zájmový vědní nebo technický obor sledovaný rozvědkou.*“ V tomto svazku se evidovaly písemnosti a materiály související s rozpracováním daného oboru a to jak odborného, tak i operativního charakteru (např. přehledy o bázích zajímavých osob, přicházejících v úvahu pro pozdější operativní využití);

2. operativní korespondenci – tj. různou operativní korespondenci, přímo nesouvisející s rozpracováváním objekty anebo konkrétními případy;

3. aktivní opatření – tj. veškerý materiál potřebný k přípravě, provedení a hodnocení aktivního opatření;

4. dokumentační materiál – byl zakládán, registrován a veden 10. odborem (nelegální rozvědky) I. správy MV podle platných Směrnic pro Technickou součást.

Osobní svazek kádrového příslušníka se zakládal na příslušníky správy rozvědky vysílané na rezidentury v zahraničí. Stejný svazek používala nelegální rozvědky k ukládání materiálu na ‚technika‘, který byl veden podle Směrnic pro vedení svazků na nelegální rozvědky.⁶⁾

Podle zásad administrativního uspořádání jednotlivých druhů svazků osobní svazek z hle-

PhDr. Pavel Žáček, PhD
(1969), absolvent FSV UK
Praha, bývalý náměstník
řaditele ÚDV ZK v Praze, od
roku 1999 pracuje v ÚSD
AV ČR, v současnosti působí
v Ústave paměti národa.

1) Srov. její podstatnou část in: VACHALOVSKÝ, Přemysl – BOK, John: *Kato. Příběh opravdového člověka*. Praha 2000, s. 7 – 30.

2) Tato směrnice byla náčelníkem I. S-MV schválena 9. 6. 1965 pod čj. A-0077/015-65.

3) O odstavci dále směrnice upřesňovala: „*Svazky jsou přísně utajovanými písemnostmi, jejichž obsah smí znát jen ten pracovník, který je pověřen jejich vedením, a jemu nadřízení náčelníci.*“

4) Instrukce pro vedení svazkové agendy, evidence a administrativy na I. správě MV a 1. odborech KSSNB. Rozkaz náčelníka I. správy MV č. 11/1966, I. část, obecná ustanovení.

5) *Tamtéž*, II. část. Druhy a účel svazku, čl. 1 – 4.

6) *Tamtéž*.

I. správa FMV, odbor ..... Datum .....

NÁVRH

zavedení
na převzetí
obnovení ..... svazku
(druh) *

Krýcí jméno - název ..... (ag. kvalifikace) ** ..... datum získání .....

reg. číslo ..... datum registrace ..... popis registrace .....

zaměření
problematika) *** ..... země ..... (vystán
emigrant) **** .....
krajem) *****

Přijmení a jméno .....

Dělovější příjmení .....

Data a místo narození .....

Státní příslušnost .....

Bydliště - místo ..... země .....

Zaměstnání ..... funkce .....

Funkce, hodnost a příjmení
oper. pracovníka ..... Souhlas náčelníka odboru .....

Vysvětlivky:
* druh svazku — osobní, objektový, oper. korespondenční apod.
** ag. kvalif. — A, IS, DS, D, PB, KB.
*** zaměření — do jakého objektu byl získán
**** získán a vystán k emigraci, získán jako emigrant.
***** získán jako krajan

Návrh na zavedení svazku.
Zdroj: Archiv ÚPN.

diska obsahu sestával ze dvou částí s označením I. a II. (podle předtisku), pracovního svazku (u svazku agenta, důvěrného styku, ideového spolupracovníka a důvěrníka), finanční části svazku a dalších podsvazků podle operativní potřeby. „Vnitřní uspořádání osobního svazku, pracovního svazku a podsvazků se řídí hlediskem důležitosti, přehlednosti a utajení zakládaných materiálů.“ Obdobně byl členěn i pracovní svazek.

Kvůli zpřehlednění závažných operativních materiálů potřebných k řízení agenta, materiálů podávajících přehled o výslednosti spolupráce s agenturou či o závadových poznatkách (podezření z dublaření, z dezinformací, dekonspirace agenta, vědomé zrady agentury apod.) a jiných informací důležitých pro řízení agentury, byly podle potřeby zaváděny podsvazky osobního svazku na *spojení* (zvláště u zahraniční agentury), *závadové poznatky* (zakládalo se vyhodnocení spolupráce z hlediska zjišťování závad), *předané materiály*, *vyhodnocení materiálů* (originály hodnocení institucí, kam byly zprávy a materiály předány k využití), další podsvazky podle charakteru akce apod.

V podsvazcích se vedl seznam dokumentů, jednotlivé materiály se zařazovaly chronologicky.

Svazky konspiračních a propůjčených bytů se dle směrnice registrovaly na heslo, krýcí jméno nebo jméno osoby, která byt propůjčila. „Ke konspiračnímu nebo propůjčenému bytu

musí operativní pracovník v zájmu ochrany a konspirace evidovat osoby, na něž je vystaven dekret na byt a nebo které vlastní byt propůjčily.“

Objektový svazek se – stejně jako ostatní svazky – skládal ze dvou částí (I. a II.), dále z tématických podsvazků „podle potřeby zpracovávané problematiky“ a podsvazků rozpracovávaných osob (typů). „V první části se zakládají materiály týkající se zavedení svazku a materiály zásadního významu o rozpracovaném objektu: 1. seznam dokumentů (pro I. a II. část), 2. osobní rejstřík, 3. seznam podsvazků typů, 4. seznam tématických podsvazků a seznam dílů hlavního svazku, 5. rozhodnutí o zavedení svazku, 6. plán rozpracování objektu, 7. vyhodnocení práce na objektu (jedenkrát za rok), 8. rozhodnutí o uložení (předání) svazku.“ Druhá část obsahovala materiály získané v průběhu rozpracování objektu, především souhrnnou zprávu o objektu (zpracovanou před zavedením svazku) a poznatky získané k objektu agenturní či jinou cestou (pokud nejsou ukládány v tématických podsvazcích).

Rozpracovávané osoby (typy) byly registrovány v evidenci odboru operativně mechanické evidence (15. odbor) a operativní pracovníci I. správy MV – majitelé svazků je zapisovali do osobních rejstříků příslušného objektového svazku. „Materiály k těmto osobám se ukládají do podsvazků typů (rozpracované osoby), které jsou evidovány k objektovému svazku.“ Odbor centrály mohl zavést podsvazek na typ, kterého rozpracovával 1. odbor krajské správy Sboru národní bezpečnosti. „Po ukončení rozpracování se materiály sloučí a vedou se dále na tom útvaru, který určí centrála.“

Podle potřeby operativních odborů se „z hlediska zpracovávané problematiky“ zakládaly jednotlivé druhy tématických podsvazků k objektovým svazkům. Tématické podsvazky měly zpřehledňovat získané údaje k rozpracovávaným objektům a umožňovat využití poznatků těmi operativními odbory, které zpracovávaly problematiku z věcného hlediska. „Objektové podsvazky jsou nedílnou součástí objektového svazku, což je vyjádřeno číslem a označením. V objektovém svazku je veden seznam podsvazků.“

Svazky operativní korespondence byly zaváděny jako samostatné svazky k ukládání materiálů týkajících se písemného styku centrály s rezidenturou, styku a spolupráce centrály s 1. odbory krajských správ SNB (spisy, které neměly vztah k osobám a objektům zájmu centrály) a dle potřeby odborů na různou osobní

korespondenci. Ve druhé části operativního svazku rezidentury se například zakládaly materiály bez vztahu k rozpracovávaným objektům a osobám: o spojení centrály s rezidenturou, plány práce rezidentury, organizační dopisy, dožádání jiných složek ministerstva vnitra o prověrky v zahraničí, nákupy apod., dožádání zahraničních státobezpečnostních složek (přátel), všeobecné informace a pokyny. Po naplnění druhé části svazku rezidentury (cca 300 listů) se zaváděl další díl svazku. „*Základní svazek rezidentury se ponechává na odboru a díly svazku se po přehodnocení materiálů ukládají do archivu.*“ Ke svazkům operativní korespondence pro styk s rezidenturou směrnice nařizovala zavádět tematické podsvazky: 1. konsignace odeslané pošty, 2. konsignace došlé pošty, 3. finanční část a další podsvazky podle potřeby (např. na materiály o stycích jednotlivých orgánů rezidentury). „*Všechny druhy tematických podsvazků obsahují seznam dokumentů a chronologicky zakládaný materiál.*“

Svazek aktivních opatření se vedl podobně jako objektový svazek, podsvazky na jednotlivé prováděná AO, případně další podsvazky (tematické či teritoriální) podle potřeb operativního řízení rezidentur po linii aktivních opatření a vlivové politiky.

Podsvazek jednotlivého aktivního opatření měl kromě seznamu dokumentů a osobního rejstříku obsahovat návrh na provedení AO a chronologicky řazené materiály o jeho průběhu, závěrečnou zprávu o výsledku aktivního opatření i návrh na uložení svazku do archivu. Tematický podsvazek pak obsahoval písemnosti seřazené v tomto pořadí: 1. seznam dokumentů, 2. operativní materiály chronologicky (nevyužité náměty na AO, přehled použitelných adres, agenturně získané poznatky k přípravě AO apod.), 3. přehled agentů, důvěrných styků, styků i jiných možností k provádění AO v určité zemi (teritoriální podsvazek), 4. úkoly obecného charakteru k získání agentury, styků či technických prostředků k provádění AO, 5. závěry z porad k AO v oblasti působení rezidentury. Podsvazky byly součástí svazku aktivních opatření a jejich evidenční číslování se stejně jako v ostatních případech skládalo z evidenčního čísla svazku AO a pořadového čísla podsvazku. „*Vzhledem ke krátkodobému charakteru podsvazků na jednotlivá AO jsou tyto podsvazky uzavírány po skončení a vyhodnocení akce a ukládány do archivu. Svazek AO je veden dlouhodobě.*“

Při vyslání rozvědčíka k dlouhodobému pobytu do zahraničí byl v centrále zaregistrován osobní svazek kádrového příslušníka.

„*Vznikne-li potřeba uložení záznamů z cest do zahraničí, záznamu o stycích apod. na příslušníky před dlouhodobým výjezdem do zahraničí (před zavedením svazku), zavádí se podsvazek příslušníka, který je evidován na svazek operativní korespondence vedený za tím účelem na jednotlivých odborech.*“ Svazky a podsvazky měli na starosti náčelníci operativních odborů či jimi pověřeni příslušníci.

První část osobního svazku mj. obsahovala plán přípravy kádrového na pobyt v zahraničí, záznamy o jednání komise hodnotící připravenost orgánu, o pohovoru s manželkou před výjezdem, návrh na vyslání do zahraničí, služebně kádrová charakteristika, legalizační materiály, přehled o osobách, se kterými orgán přišel do styku v průběhu práce na centrále i v zahraničí. „*V přehledu o osobách, se kterými přišel orgán do styku v operativních akcích se v příslušné rubrice poznamenává, zda je osoba v evidenci 15. odboru I. správy MV.*“ Do druhé části svazku se ukládaly osobní plán práce v zahraničí, pravidelné pracovní hodnocení v době pobytu v zahraničí, zpráva o činnosti na rezidentuře a pracovní hodnocení z pobytu v zahraničí.

Po návratu do centrály a vyhodnocení činnosti se osobní svazek kádrového příslušníka ponechával na operativním odboru. Teprve na základě písemného pokynu příslušného náčelníka odboru byl svazek v případě umístění příslušníka na jinou součást nebo při ztrátě perspektivy výjezdu uložen do zvláštního archivního fondu 15. odboru. „*Při uložení do archivu se zajišťuje prožitím proti otevření.*“

Specifickým tematickým podsvazkem byl samostatným a jednodílný podsvazek na počítačově (strojově) zpracovávané podklady, ve kterém se soustřeďovala např. hlášení o výslednosti spolupráce s agenturou, včetně hodnocení operativního i 9. (studijního) odboru, eventuální výsledky strojového zpracování apod.

Evidence svazků, podsvazků a osob

Článek 17 rozkazu náčelníka I. správy ministerstva vnitra stanovil, že jednotlivé druhy svazků se nadále číslovaly podle stanovených číselných řad, upravených s odkazem na potřeby strojního zpracování. „*Heslo svazku je pětimístné. Nejvyšší řád určuje o jaký druh svazku jde. Další čtyři řády jsou určeny pro řadové číselné označení podsvazku.*“ Jednotlivé díly svazků - maximálně o 300 listech - se označovaly číselnými znaky za číslem svazku (např. 40150/011 až 019 a po vyčerpání 40150/D01 až D99); obdobně pak i ostatní

druhy podsvazků (viz tabulka č. 1). „Hlavní svazek zůstává trvale na odboru a do archivu se ukládají díly svazků. Přehled o počtu dílů svazků je veden v I. části svazku formou seznamu (jako podsvazky)...“

Tabulka č. 1 - Číslování svazků a podsvazků (1966)

Druhy svazků	Druhové označení svazků (řád)	Druhy (pod)svazků	Číselné znaky dílů svazků a podsvazků
osobní svazky	4, 5, 6	díly svazků	011 až 019, D01 až D99
svazky na KB a PB	7	pracovní podsvazek	020 až 029, 050 až 099
operativní svazky objektové	1, 2	finanční část svazku	030 až 039
svazky operativní korespondence	8	tématický podsvazek	100 až 299
svazky AO	9	podsvazky na typy	300 až 999
osobní svazky KP	3		

Odbor operativně mechanické evidence přiděloval evidenční čísla svazků; jednotlivé podsvazky si už příslušné odbory označovaly samy. Obaly všech druhů podsvazků (typů, tématické, finanční) opět vydával stejný odbor správy rozvědky. „Krycí jména rozpracovávaných osob, objektů a jednotlivých akcí přiděluje centrálně 15. odbor. Každou změnu krycího jména je třeba dohodnout vždy s 15. odborem, který vede přesnou evidenci.“⁷⁾

Směrnice požadovala evidovat veškeré osoby, které se staly předmětem operativního zájmu (styky rozvědčích pracovníků a agentury), k nimž byly známy základní údaje potřebné pro lustraci, tj. jméno, příjmení, datum narození, národnost a státní příslušnost, zaměstnavatel a bydliště. Při evidování cizích státních příslušníků stačily jen některé z uvedených údajů a to v kombinaci, která umožňovala osobu ztožnit.⁸⁾ „Evidují se tedy:

1. osoby aktivně využívané k plnění úkolů čs. rozvědky (bez ohledu na státní příslušnost),

2. osoby zajímavé svým společenským postavením a možnostmi, přicházející v úvahu k pozdějšímu využití,

3. osoby, které vyvíjejí nepřátelskou činnost proti ČSSR, zemím socialistického tábora a jejich občanům, dále osoby aktivně se na této činnosti podílející.“

Příslušníci operativních odborů při evidování osob 15. odboru předkládali dvojmo strojem

vyplněnou evidenční kartu se základními údaji. „V případě, že nejde o zájmovou osobu, označí operativní pracovník evidenční kartu písmenem ‚Z‘ (v pravém horním rohu). Tohoto označení použije i v osobním rejstříku příslušného svazku.“ Nezbytnou podmínkou byly lustrační listy s výsledky lustrace v evidencích ministerstva vnitra, včetně hlavní správy Veřejné bezpečnosti a zpravodajské správy generálního štábu ministerstva národní obrany. V osobním rejstříku operativního svazku, k němuž byla osoba evidována, záznam provedl příslušný operativní pracovník. Potvrzením pro operativního pracovníka o předání karty do evidence byl vrácený lustrační list, na němž pracovník odboru operativně mechanické evidence vyznačil razítkem „V evidenci“ převzetí karty.

Dle čl. 24 a 25 přiděloval každé evidované osobě z důvodu počítačového (strojového) zpracování operativních poznatků 15. odbor osobní evidenční číslo (OEC); zároveň i vedl jejich přehled. Příslušník, který osobu nechal evidovat, byl povinen do příslušného svazku zapsat OEC do osobního rejstříku rubriky „Poznámka“. Zapsání čísla nahrazovalo záznam, že osoba je evidována.

Pokud se materiály na tu kterou evidovanou osobu ničily (skartovaly), předávaly jiné součásti, nebo nebyl-li další zájem na jejich evidenci, zrušil se záznam v osobním rejstříku svazku a karta přeřazovala do evidence vyřazených osob. „V tom případě je operativní pracovník povinen hlásit požadavek na vyjmutí osoby z evidence 15. odboru (formou hlášenky) a v rejstříku osob poznačit zrušení evidence.“ Příslušníci operativních odborů byli dále povinni hlásit odboru operativně mechanické evidence zrušení požadavku na evidenci zájmové osoby (označení ‚Z‘ na kartě), což sami provedli i v osobním rejstříku svazku. Karta na osobu nadále zůstávala v evidenci, rušilo se jen označení zájmu. „Zůstává-li část materiálů v archivu I. správy MV (pracovní svazek, vyhodnocení svazku, skartační protokol, návrh na předání svazku apod.), zůstane osoba nadále v evidenci. Na kartu se zaznamená jak bylo s materiály na osobu disponováno.“⁹⁾

Nezbytnou podmínkou registrace (evidence) svazků všech druhů bylo předložení lustračního listu (ne staršího 30 dnů od poslední lustrace) registrátorovi 15. odboru, strojem vyplněné evidenční karty a zodpovědnými

7) Tamtéž, III. část, administrativní vedení svazků, čl. 5 - 19.

8) Čl. 22 ‚Povinnosti evidovat‘ to specifikoval: „Operativní pracovník je povinen zaevidovat všechny osoby zájímavé rozvědku podle vlastního uvážení ihned, třeba s minimem potřebných dat a urychleně opatřit chybějící evidenční údaje. Evidování musí předcházet lustraci a soustředění veškerých poznatků a informací pokud se v evidencích, archivech nebo na jiných operativních součástech MV nacházejí.“

9) Tamtéž, IV. část, Evidování osob a svazků, čl. 21 - 25. Čl. 26 specifikoval jednorázovou či trvalou blokadu vízových cizinců prostřednictvím 15. odboru I. správy MV a 6. odboru II. správy MV (CENTR), případně správy pasů a víz, která měla blokujícím příslušníkům signalizovat jejich příjezd do ČSSR.

náčelníky schváleného rozhodnutí o zavedení svazku. Příslušná pasáž směrnice dokonce stanovila: „*Má-li na rozpracování určitého objektu zájem více odborů, je možno na jeden objekt zavést několik svazků, které se odliší různými evidenčními čísly přidělenými 15. odborem.*“¹⁰⁾

Změna evidenčního systému

Další změny přinesla ‚Směrnice pro evidenci, statistiku a administrativu svazkové agendy na I. správě FMV‘, vydaná rozkazem genmjr. RSDr. Miloše Hladíka, náčelníka hlavní správy rozvědky federálního ministerstva vnitra, č. 9 z 15. února 1974, kterou však autor bohužel neměl k dispozici.

Dne 29. října 1979 gen. Hladík „*k zabezpečení řádného vedení svazkové agendy*“ schválil další rozkaz náčelníka I. správy FMV č. 29, v jehož příloze se nacházela ‚Směrnice pro evidenci, statistiku a administrativu svazkové agendy na I. správě SNB‘ (čj. A-00896/55-79).¹¹⁾

V úvodním článku stálo, že směrnice upravuje jednotný, evidenční, statistický a archivní systém a závazné administrativní postupy při manipulaci s písemnostmi zpravodajské povahy. Smysl jejího vydání byl formulován:

„*a) konspirace zájmů a činnosti I. správy SNB jako celku, jednotlivých pracovišť i operativních pracovníků;*

b) soustředování, evidence, statistické vyhodnocení a archivace informací k osobám, objektům, organizacím a jevům, které jsou předmětem operativního zájmu I. S SNB;

c) dodržování obecných a speciálních předpisů v administrativních postupech při operativní činnosti a vytvoření podmínek pro důslednou kontrolu a odstraňování zjištěných závad;

d) využití racionalizačních prostředků k efektivnímu zpracování informací pro po-

třeby operativní, kontrolní, řídicí, analytické a studijní činnosti.“

Příslušníci hlavní správy rozvědky měli v souladu s těmito směnicemi povinnost evidovat veškeré osoby: „*a) které jsou nebo byly zájmem I. správy SNB, včetně jejich styků; b) příslušníky cizích zpravodajských a bezpečnostních složek, včetně podezření z jejich příslušnosti k těmto složkám a stykům s nimi; c) se závadovými státobezpečnostními poznatky (pokud prochází písemnostmi I. správy SNB).*“¹²⁾

Směrnice platila pro všechny příslušníky I. správy SNB jak na úsecích operativní práce, tak i na pomocných úsecích, „*v rozsahu jejich činnosti.*“ Evidenci, statistiku a archivování písemností zajišťoval statisticko-evidenční útvar (SEÚ) odboru automatizace a evidence (55. odbor) hlavní správy rozvědky. Odlišnosti operativní agendy ‚Technické součásti‘ I. správy SNB upravoval rozkaz náčelníka I. správy SNB č. 31 ‚Směrnice pro evidenci a administrativu svazkové agendy na součástech nelegální rozvědky‘ ze 7. prosince 1978.¹³⁾ Hlavní zásadou administrativy pochopitelně byla přísná konspirace, veškeré písemnosti s poznatky o prostředcích, formách, metodách a výsledcích činnosti I. správy SNB musely být přísně utajovány před nepovolanými osobami, resp. poskytovány jen oprávněným orgánům. „*S obsahem písemností soustředěných ve svazku se mohou v průběhu jeho operativního vedení seznamovat jen příslušné kontrolní orgány, nadřízené pracovníky, popřípadě – po schválení příslušného funkcionáře (vedoucího pracovníka) i jiní pracovníci, jestliže to vyžaduje státobezpečnostní zájem.*“¹⁴⁾

Druhá část směrnice byla věnována pojímům ze svazkové agendy. Opět se zde opakovalo, že příslušníci I. správy SNB soustřeďují operativní materiály v agenturně operativních svazcích, evidovaných u statisticko-evidenč-

10) Tamtéž, čl. 27.

11) Úkolem náčelníka 55. odboru bylo proškolit do jednoho měsíce určené pracovníky operativních odborů a samostatných oddělení, ve stejném termínu vydat „*Prováděcí pokyny k jednotnému provádění ‚Směrnice‘ pracovníky SEÚ I. správy SNB*“ a provádět kontrolu jejich dodržování.

12) Odst. (15) čl. 17 to formuloval obecněji: „*V průběhu vedení všech druhů svazků je povinností pracovníka evidovat všechny osoby, ke kterým byly získány závažné státobezpečnostní nebo z hlediska I. správy SNB zajímavé poznatky.*“

13) Čl. 2 směrnice uváděl odlišné druhy agenturně operativních svazků: osobní svazek spolupracovníků (desky červené), osobní svazek nelegálního rozvědky a agenta nelegála (zelené), osobní svazek kádrového příslušníka (zelené) a operativní svazek (modré). Osobní svazek spolupracovníka byl veden na agenty, důvěrné styky, ideospolupracovníky, dvojníky, krycí adresu v zahraničí, propůjčené a konspirační byty a agenturu pro spojení. Operativní svazek se zakládal na objekty rozvědného zájmu (politické strany, osoby, stanovené instituce či organizace), spojení s rezidenturami nebo na různou operativní korespondenci, nesouvisející s rozpracovanými objekty, báze a typovací materiál z hlediska potřeb úseku výběru a nábory operativního odboru NR a dokumentační materiál z hlediska potřeb dokumentačního odboru NR. Podle čl. 4 směrnice se v rámci osobního svazku spolupracovníka zaváděl podsvazek spojení (-/103) a čl. 8 u osobního svazku nelegálního rozvědky podsvazek finanční (-/030), signálů /obranný/ (-/101), osobních náležitostí (-/102), spojení (-/103), styků (-/104), přípravný (-/105) a řízení (-/106 až 199); dokumentační podsvazek měl vyhrazen číselnou řadu 300 až 999. Čl. 12 stanovil i výjimku v evidování osob: na osoby, s nimiž byli nelegální rozvědky (NR) či agent nelegál (AN) „*v přímém kontaktu (dokumentační agentura)*“ se prováděla zvláštní blokáce; osobní evidence NR a AN byly vedena pouze u zástupce náčelníka I. správy FMV pro nelegální rozvědku.

14) Rozkaz náčelníka I. správy FMV č. 29 „*Směrnice pro evidenci, statistiku a administrativu svazkové agendy na I. správě SNB*“ z 29. 10. 1979, část I., Základní ustanovení, čl. 1 – 2, 4.

zrušení podsvazku nesmělo být jeho číslo použito pro jiný podsvazek. Číslování jednotlivých druhů svazků stanovily prováděcí pokyny pro pracovníky 55. odboru I. správy SNB.

Z důvodu zamezení duplicity krycích jmen vedl statisticko-evidenční útvar hlavní správy rozvědky SNB pouze evidenci krycích jmen osobních svazků. Přidělené krycí jméno se mohlo změnit pouze v případě potřeby a z konspiračních důvodů. „*Krycí jména osobních svazků schvaluje SEÚ I. S SNB na základě prověrky v evidenci krycích jmen. Pracovníci odborů předkládají podle potřeby seznamy krycích jmen ke schválení.*“

Podmínkou registrace osobního svazku spolupracovníka bylo předložení lustračního listu s maximálně 30 dní starým záznamem o lustraci z evidencí statisticko-evidenčních útvarů správ Veřejné bezpečnosti, federální správy Veřejné bezpečnosti – federální kriminální ústředny, správy pasů a víz SNB, statisticko-evidenční odbor FMV, I. správy SNB (jen cizí státní příslušníci), zpravodajské správy GŠ/MNO (zajišťuje SEÚ III. správy SNB); dále pak schváleným návrhem na zavedení (obnovení nebo převzetí) svazku, dvě strojem vyplněné evidenční karty. Nadřízený náčelník rozvědčíka ručil svým podpisem na návrhu o zavedení svazku, že již existuje záznam o získávání ke spolupráci nebo plán využití. „*Při registraci svazku na osobu, která již byla při rozpracování blokována k objektovému svazku, předloží operativní pracovník původní lustrační list (s vyznačenou blokací), jednu evidenční kartu a „Hlášenku změň“...*“

Schválený návrh na zavedení operativního svazku i osobního svazku kádrového příslušníka předkládali operativní pracovníci obdobně jako u spolupracovníků. „*Schvalovací pravomoc pro zavedení agenturně operativních svazků je udělena náčelníkům odborů, zástupcům náčelníka I. správy SNB a náčelníku I. správy SNB.*“

Článek 15 upravoval ukončování svazků: pominul-li důvody k vedení svazku nebo podsvazku, bylo povinností jejich majitele je do 30 dnů po schválení návrhu na uložení ukončit a předat 55. odboru k archivaci. Rozvědčík zároveň ze svazku vytrídil bezcenné materiály a duplicitní zprávy, předložil závěrečnou zprávu se schváleným návrhem na ukončení spolupráce (rozpracování, využití bytu apod.) a na uložení svazku do archivu (s označením zapůjčitelnosti).

Pokud byl při blokování zájmové osoby zaveden podsvazek pro soustředování písemností, operativní pracovník po ukončení operativního svazku navrhl jeho převedení k jinému

svazku anebo předání statisticko-evidenčnímu útvaru I. správy SNB k uložení. Od jiného útvaru Státní bezpečnosti převzatý osobní agenturně operativní svazek se – pokud se jednalo o osobu čs. státní příslušnosti a nešlo o emigranta - vracel po ukončení spolupráce původní součástí. Materiály vzniklé na I. správě SNB (svazek 011) se ukládal v operativním archivu hlavní správy rozvědky SNB. Mikrofišové kopie svazků, které byly s ohledem na možnou „*mimořádnou situaci*“ průběžně ukládány na válečných pracovištích - hlavní a náhradní centrále měly být nejpozději do půl roku po archivaci svazku předány 55. odboru. „*Statisticko-evidenční útvar I. S SNB dofilmuje závěrečnou zprávu a ostatní materiály vzniklé po úloži a připojí je k převzatým mikrofilmovým materiálům pro HC a NC odboru 55.*“¹⁶⁾

Evidence zájmových osob

Jak již bylo řečeno, v průběhu vedení svazků měl každý operativní pracovník povinnost evidovat u statisticko-evidenčního úseku I. správy SNB všechny státobezpečnostně zajímavé osoby. Evidování osob se dle operativního zájmu dělilo na *evidenci* osoby a *blokaci* osoby. V prvním případě při lustraci evidence sdělila oprávněnému žadateli buď číslo agenturně operativního svazku, kde se vyskytovalo jméno osoby a jméno příslušníka, který případ rozpracovával, anebo číslo archivní, pokud byl svazek uložen v archivu. Pokud kdokoliv lustraval osobu tzv. blokovanou, dostal zpět jako výsledek ‚Příkaz k předání poznatků‘. Lustrační list žadatele pak obdržel rozvědčík, který osobu blokoval.

Evidenční opatření koordinační povahy ‚blokace zájmových osob‘ mělo zajišťovat, aby se nestřetly bezpečnostní zájmy „*pracovníků ozbrojených složek.*“ Při střetu blokace a evidování u téže osoby platila přednost blokace „*při zvážení možnosti vzájemné výměny informací a dohody dalšího postupu podle výhodnosti rozpracování nebo využití zájmové osoby.*“ Nedošlo-li k dohodě, rozhodoval o dalším postupu nejbližší nadřízený náčelník.

Ve zvláště odůvodněných případech mohla být písemně u 55. odboru I. správy SNB vyžádána ‚Zvláštní blokace‘, která v rozsahu stanoveném operativním pracovníkem a schváleném příslušným zástupcem náčelníka správy omezovala nebo vylučovala sdělování výsledků lustrace.

Písemnosti soustředěné k zájmovým osobám se zařazovaly do příslušného svazku nebo podsvazku. „*Všechny osoby, evidované k operativním svazkům (i když mají vlastní podsvazek) musí být zapsány v osobním*

16) *Tamtéž*, část II, Svazková agenda, čl. 5 - 8, 10, 15.

rejstříku hlavního svazku s uvedením osobního evidenčního čísla, případně s označením blokace a pořadového čísla podsvazku.“ I směrnice z roku 1979 potvrdila statisticko-evidenčnímu pracovišti 55. odboru povinnost přidělovat každé evidované osobě pro účely počítačového (strojového) zpracování osobní evidenční číslo. „Na evidenční kartě musí být vždy uvedeno za registračním číslem svazku též číslo dílu svazku nebo podsvazku.“

Zájmovou osobu byl blokující či evidující příslušník kvůli zajištění přesnosti a úplnosti evidence povinen statisticko-evidenčnímu útvaru hlavní správy rozvědky SNB neodkladně hlásit všechny změny - včetně změny řídicího orgánu - v údajích na evidenční kartě, k nimž došlo v průběhu vedení svazku a to „Hlášenkou změň“ a jednou evidenční kartou. Stejně i zrušení evidování nebo blokování zájmové osoby se provádělo výhradně se souhlasem nadřízeného náčelníka „Hlášenkou změň“. Z důvodu „udržení pořádku ve svazcích“ navíc příslušníci operativních odborů působících v budově hlavního objektu (centrále) hlavní správy rozvědky SNB při evidování nebo blokování nové osoby předkládali registrátorovi příslušný hlavní svazek, kde za jeho přítomnosti v osobním rejstříku zaznamenávali přidělené osobní evidenční číslo osobě, kterou evidovali nebo blokovali.

Propojení na ústřední evidenční systém kontrarozvědných součástí Státní bezpečnosti ve statisticko-evidenčním odboru federálního ministerstva vnitra zajišťoval požadavek: „Na všechny osoby narozené v ČSSR nebo delší dobu žijící v ČSSR, evidované nebo blokováné v evidenci I. S SNB vyplňuje registrátor signální karty, které jsou předávány SEO FMV z důvodů: a) urychlení lustrace, b) v evidenci I. S SNB jsou lustrováni jen ti čs. občané, kteří mají signální karty u SEO FMV.“¹⁷⁾

Teprve IV. část směrnice definovala evidenci I. správy SNB jako integrovanou evidenční soustavu, soustřeďující informace k zájmovým osobám a objektům, „které jsou nebo v minulosti byly předmětem zájmu I. správy SNB.“ Evidence pochopitelně obsahovala evidenční karty zájmových osob, blokováných a evidovaných nejenom podle těchto směrnic, ale i podle předchozích obdobných předpisů. „Evidence plní zejména: a) funkci koordinační (signalizuje jiného pracovníka), b) funkci in-

formační (informuje, kde se nachází poznatky k prověřovaným osobám), c) funkci vyhledávací (pomocí výpočetní techniky vyhledá osoby podle kombinace údajů obsažených na evidenční kartě), d) funkci statistickou (pro vedení I. S SNB).“

Evidence sloužila nejenom potřebám práce hlavní správy rozvědky SNB, ale také v omezené míře kontrarozvědným útvarům Státní bezpečnosti, případně jiným složkám Sboru národní bezpečnosti (pouze po lustraci u statisticko-evidenčního odboru FMV).¹⁸⁾

Článek 19 opravňoval příslušné pracoviště 55. odboru k vedení pomocných evidencí, které ulehčovaly úkoly a činnost operativním odborům i vedení I. správy SNB. Statisticko-evidenční útvar vedl evidence, které obsahovaly číselnou evidenci svazků podle jednotlivých řádů, evidenci svazků podle odborů a pracovníků a evidenci krycích jmen osobních agenturně operativních svazků.¹⁹⁾

Organizace operativního archivu

Archiv hlavní správy rozvědky SNB byl určen k soustřeďování veškerých evidovaných písemností, jejichž operativní využití bylo ukončeno, resp. se s ním ještě v budoucnu počítalo. „Písemnosti archivu jsou přístupné přes jména osob (lustraci v evidenci) a přes názvy akcí (evidence krycích jmen a názvů). Archiv je členěn na jednotlivé fondy podle povahy jednotlivých druhů svazků.“ Získal-li pracovník poznatky k osobě nebo k agenturně operativnímu svazku, který již byl uložen v archivu, měl požádat přímo na písemnostech o jejich zařazení do archivovaného svazku.

Práce s archivovanou svazkovou agendou byla umožněna jen ve studovně archivu I. správy SNB a podvázána řadou podmínek a omezení (např. souhlasem náčelníků operativních odborů). „Studium a vytěžování písemností mimo archiv může v odůvodněných případech vyžádat na dobu nejdéle 30 dnů náčelník odboru. Pracovník, který si svazek vypůjčí, nesmí jej předat jinému pracovníkovi útvaru. Jakékoliv vyjímání písemností nebo požízování opisu je zakázáno. Vyžaduje-li to operativní zájem, zajistí SEÚ I. S SNB vyhotovení opisu nebo kopie určité písemnosti a to na základě souhlasu náčelníka, který dal souhlas k archivaci, na lustračním listě.“ Písemnosti uložené v archivním fondu „R“

17) Tamtéž, část III, Evidence a blokace zájmových osob, čl. 17.

18) Čl. 21 směrnice opakoval, že oprávnění lustrovat v evidenčním systému StB v plném rozsahu, bez uvedení důvodu lustrace mají příslušníci: I., II., III., X., XI., XII. správy, správ StB krajských správ SNB a kontrarozvědných útvarů IV., V., a VI. správy, vyšetřovatelé StB (i VKR), určení příslušníci cizineckého odboru správy pasů a víz SNB, vyšetřovatelé a pověřeni pracovníci inspekcí a sekretariátů ministrů vnitra, jejich náměstků řídicích kontrarozvědnou službu a náčelníků kontrarozvědných správ, příslušníci zpravodajské správy hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, pracovníci SEÚ a operační důstojníci StB na operačních střediscích; v omezeném rozsahu s uvedením důvodu lustrace: kádroví pracovníci SNB a KS SNB, pracovníci kriminální služby VB před zavedením operativního nebo agenturního svazku (spisu), vyšetřovatelé a vyhledávací orgány VB před vznesením nebo sdělením obvinění.

19) Tamtéž, část IV, Evidence I. správy SNB, čl. 18 - 21.

(zvláštní fond) se do studovny a mimořádně i na odbor vydávaly pouze na písemný souhlas náčelníka hlavní správy rozvědky SNB.

Specifickou činností pracovníků 55. odboru I. správy SNB bylo tzv. vyřazování písemností státobezpečnostní povahy, které v obecné rovině vycházelo z resortních směrnic. Pro pracovníky archivu byla rozhodující lhůta jejich úschovy určená při ukončení svazků a podsvazků operativním odborem. U písemností, u nichž při uložení do archivu nebyla stanovena uschovací lhůta, se při jejich ničení postupovalo následovně:

- svazky tajných spolupracovníků dosažením 80. let osoby nebo při jejím úmrtí,
- svazky objektové – 15 let po jejich uložení do archivu,
- ostatní písemnosti – 10 let po jejich uložení do archivu.

Po uplynutí uschovací lhůty rozhodovaly o vyřazení svazků komise, zřízené rozkazem náčelníka I. správy SNB, jejímž úkolem bylo znovu písemnosti posoudit a označit příslušnými vyřazovacími znaky. „*Organizačně technické práce spojené s vyřazováním písemností zajišťuje náčelník SEÚ (jím určený pracovník) v úzké součinnosti s předsedou příslušné komise.*“²⁰⁾

V samotném závěru směrnice se její článek 38 věnoval kategorizaci a označení ‚živých‘ svazků (zjevně nejen na evidenčních kartách ale také v počítačové evidenci) pro případ mimořádných opatření (podle tohoto označení byly zřejmě v první dekádě prosince 1989 zničeny některé svazky a podsvazky, včetně archivovaných).

Do první kategorie označené pruhem červené barvy byly zařazeny osobní svazky spolupracovníků, svazky hlavních objektů a rozpracované typy, osobní svazky kádrových příslušníků a svazky důležitých akcí. Ve druhé kategorii - označené pruhem modré barvy - se ocitly ostatní objektové svazky, podsvazky typů (méně důležité), svazky rezidentur a svazky operativní korespondence. Poslední třetí kategorie (pruh žluté barvy) již obsahovala ostatní písemnosti. Kategorizaci ‚živých‘ svazků nelegální rozvědky upravovaly zvláštní pokyny. S odkazem na prováděcí pokyny statisticko-evidenčního útvaru I. správy SNB bylo uvedeno, že „*archivní svazky a evidenční pomůcky se zařazují do dvou kategorií – modrá a žlutá...*“

S odkazem na hlediska vycházející z „*potřeb mimořádných opatření*“ bylo průběžně prováděno mikrofilmování písemností ‚živých‘

svazků (v souladu s rozkazem náčelníka I. správy MV č. 1 ze dne 14. ledna 1967). „*Při uložení svazku do archivu I. S SNB předá operativní pracovník do 6 měsíců k úloži i fotosnímky (mikrofiš) svazku, které byly uloženy v náhradních prostorách operativního odboru.*“ Pracovník archivu po převzetí mikrofiší povinně dofilmoval závěrečnou zprávu a zajistil jejich opětné předání do náhradních prostor statisticko-evidenčního útvaru I. správy SNB.²¹⁾

Poslední úpravy administrativy

Poslední směrnici pro evidenci, statistiku a administrativní svazkové agendy na I. správě SNB počátkem roku 1988 vydal v příloze svého rozkazu náčelník hlavní správy rozvědky SNB genmjr. Karel Sochor. V úvodu se příliš nelišila od předchozí úpravy, pouze zde bylo uvedeno, že platí pro všechny příslušníky hlavní správy rozvědky SNB, tj. včetně operativních pracovníků oblastních odborů správ Státní bezpečnosti. Evidenci, statistiku a archivování písemností i nadále zabezpečoval statistickoevidenční útvar 55. odboru.²²⁾ Po výčtu funkcí evidence I. správy SNB coby systému soustřeďujícího informace k osobám a objektům bylo uvedeno, že slouží k plnění služebních úkolů příslušníkům rozvědky, kontrarozvědných útvarů Státní bezpečnosti, ve výjimečných případech i jiných útvarů SNB, ba dokonce i rozvědkám a kontrarozvědkám „*spřátelených*“ zemí.

Veškeré vklady do evidence a změny se prováděly prostřednictvím statisticko-evidenčního útvaru I. správy SNB. Dotazy do evidence byly vyřizovány pouze formou lustrace anebo formou tématického dotazu. Operativním pracovníkům rozvědky se rozšířila povinnost evidovat kromě zájmových osob a přidružených styků také jejich rodinné příslušníky; množina evidovaných příslušníků zpravodajských i bezpečnostních složek a osob, k nimž se v materiálech hlavní správy rozvědky SNB nacházely závadové a státobezpečnostní poznatky zůstala v podstatě stejná. „*Operativní pracovník je povinen průběžně aktualizovat a doplňovat údaje k evidovaným osobám.*“

Rušení evidence osoby se podle směrnice realizovalo pouze ve výjimečných případech změnovou kartou; blokování osoby bylo operativním pracovníkům potvrzováno razítkem písmene ‚Z‘ na lustračním listě s datem provedení v evidenci a podpisem registrátora. „*Pominou-li důvody blokace osoby, je operativní pracovník povinen blokaci osoby zrušit.*“

20) *Tamtéž*, část VII, Archiv I. správy SNB, čl. 34 - 35, 37.

21) *Tamtéž*, část VIII, Kategorizace svazků, čl. 38 - 39.

22) Rozkaz náčelníka I. správy SNB č. 2 „*Směrnice pro evidenci, statistiku a administrativu svazkové agendy na I. správě SNB*“ z 6. 1. 1988, čl. 1, úvodní ustanovení.

Změna nastala i ve schvalování výjimečného opatření - tzv. „zvláštní blokace“, která omezovala nebo vylučovala poskytování výsledku lustrace. „Požadavek na provedení zvláštní blokace schvaluje náčelník I. S-SNB a požadavek je předán SEÚ I. S-SNB ve dvou výtiscích adresovaných statisticko-evidenčnímu odboru S[ekretariátu]-FMV.“ Zrušení zvláštní blokace již schvaloval pouze náčelník odboru. „Automaticky se blokace osoby ruší pouze v případě archivace agenturně operativního svazku, kterým osoba prochází.“

Statisticko-evidenční útvar 55. odboru pro zlepšení přehledu a kontroly o osobách v evidencích I. správy SNB periodicky zasílal každému operativnímu odboru přehled osob evidovaných a blokovaných ve svazcích, jichž byl majitelem (držitelem). „Přehled... je určen pouze pro vnitřní potřebu operativního odboru a v žádném případě nenahrazuje lustraci. Slouží ke kontrole kvality a časového průběhu práce na osobách.“ Náčelníci odborů byli zodpovědní za skartaci předchozích počítačových sjetin nejpozději po doručení nových přehledů.²³⁾

Z předlouhého čl. 7 směrnice vyplynuly určité změny v administrativě svazkové agendy. Agenturně operativní svazky se členily na hlavní část agenturně operativního svazku, k němuž bylo možno založit další díly hlavního svazku, a podsvazky agenturně operativního svazku. Rozšířil se i počet druhů agenturně operativních svazků na osobní svazek tajného spolupracovníka (TS), osobní svazek kádrového příslušníka (KP), svazek propůjčeného nebo konspiračního bytu (PB, KB) a operativní svazek.

Osobní svazek TS (řád svazku „4“) se zakládal na tajného spolupracovníka, který byl získán ke spolupráci. Podle agenturní kvalifikace se osobní svazky TS dělily na osobní svazek agenta (A), důvěrný styk (DS), ideospolupracovníka (IS), důvěrníka (D) a krycí adresu (KA). Osobní svazek KP (řád svazku „3“) byl zaveden na kádrového příslušníka hlavní správy rozvědky SNB s perspektivou výjezdu do zahraničí. Svazek KB a PB (řád svazku „7“) se registroval na propůjčené nebo konspirační byty. Operativní svazek byl určen pro objekty

rozvědného zájmu (řád svazku „1“), operativní korespondenci, spojení s rezidenturami nebo agenturně operativní prostředí (řád svazku „8“), aktivní a vlivová opatření (řád svazku „9“) a dokumentační materiál 18. odboru I. správy SNB.

Při zakládání všech druhů agenturně operativních svazků byl operativní orgán povinen na příslušném pracovišti 55. odboru předložit ‚Návrh na zavedení svazku‘, schválený u kategorií „A“ a „DS“ náčelníkem správy a v případě „IS“, „D“ a „KA“ náčelníkem odboru.²⁴⁾ Osobní svazek TS se zaváděl pouze na blokovanou osobu (osobu bylo možno blokovat současně se zakládáním svazku). Při zakládání operativního svazku na objekt předkládal operativní pracovník na 55. odbor vyplněnou ‚Evidenční kartu na objekt‘.

Tabulka č. 3 - Číslování svazků a podsvazků (1988)

Druhy svazků	Řád svazku	Díly hlavního svazku a podsvazky	Číselné znaky dílů a podsvazků
osobní svazek TS	4	díl hlavního svazku	011 až 019, D01 až D99
osobní svazek KP	3	pracovní podsvazek osobního svazku TS	020 až 029, 050 až 099
svazek na KB a PB	7	podsvazek finanční	030 až 039
operativní svazek na objekt rozvědného zájmu	1	podsvazek tématický	100 až 299
operativní svazek na operativní korespondenci atd.	8	podsvazek typu	300 až 999
operativní svazek na A0	9		

Díly hlavního svazku a pracovní podsvazky osobního svazku TS operativní pracovníci zakládali prostřednictvím 55. odboru; ostatní druhy podsvazků zaváděli bez vědomí statisticko-evidenčního útvaru I. správy SNB. „K jednotlivým dílům hlavního svazku nebo podsvazkům se nezakládají další díly (části).“ V případě vyčerpání stanoveného rozsahu označení dílů svazku nebo podsvazků byl rozvědkář povinen hlavní agenturně operativní svazek včetně všech jeho dílů a podsvazků uložit do archivu a založit na tutéž problematiku svazek nový. Teprve pak mohl aktuální materiály převést do nového svazku.

Nové směrnice definovala *podsvazek typu*, který mohl být součástí operativního svazku na objekt, na aktivní a vlivová opatření, na operativní korespondenci, spojení s rezidenturami nebo agenturně operativní prostředí či svazků KB a PB a evidovaly se v něm materiály na rozpracovávané agenturní typy a styky. „Pokud

nebyl podsvazek typu převeden na osobní svazek TS a rozpracování agenturního typu nebo styku bylo ukončeno, operativní pracovník je povinen podsvazek typu ukončit a uložit do operativního archivu SEÚ I. S-SNB.“

Specifické postavení hlavní správy rozvědky SNB v hierarchii Státní bezpečnosti potvrzoval odst. 36 čl. 3, který stanovil, že agenturně operativní svazky a podsvazky vzniklé na operativních odborech „se zásadně na jiné útvary nepředávají.“ Změnu majitele agenturně operativního svazku oznamoval přebírající příslušník do sedmi dnů po převzetí 55. odboru tzv. změnovou kartou, kterou svým podpisem stvrzoval jeho náčelník odboru. „Při předávání hlavního agenturně operativního podsvazku mezi operativními pracovníky různých odborů I. S-SNB se současně předávají mikrofilmová média pořízená pro případ mimořádných opatření...“

Změnu agenturní kvalifikace TS byl operativní pracovník povinen oznámit statisticko-evidenčnímu útvaru do tří dnů po schválení. Písemný požadavek obsahoval registrační číslo osobního svazku, novou agenturní kvalifikaci a krycí jméno osobního svazku TS, identifikaci majitele svazku; u kategorie „A“ a „DS“ podpis náčelníka správy a kategorie „IS“, „D“ a „KA“ náčelníka odboru.

V případě konzervace osobního svazku TS měl operativní pracovník povinnost písemně oznámit příslušnému pracovišti 55. odboru do tří dnů po schválení ‚Rozhodnutí o konzervaci TS‘ případně ‚Zrušení konzervace TS‘. Pro ukončování svazku nebo podsvazku byla stanovena lhůta 30 dnů od schválení ‚Záznamu o ukončení spolupráce‘ k uložení do operativního archivu. Mezi povinnostmi majitele svazku patřilo vyjmout z něj bezcenné materiály, duplicitní zprávy, fotokopie materiálů a sestavy z počítače, které lze znovu získat a všechny materiály bez operativní hodnoty. „Písemnosti je nutno upravit tak, aby tyto mohly být filmovány.“

Případně zrušení (skartace) hlavního svazku nebo dílu hlavního svazku provádělo na žádost operativního pracovníka výhradně statisticko-evidenční útvar I. správy SNB. „Zrušení je možné pouze v případě, kdy všechny materiály ve svazku byly buď operativně vyhodnoceny a skartovány nebo převedeny do jiného svazku. Ve svazku zůstává ‚Seznam dokumentů‘, ‚Seznam podsvazků‘, tiskopisy ‚Přehled znalostí agentury, typů a styků s operativními orgány‘ a ‚Koho zná agentura dále z agenturní sítě‘ a ‚Návrh na zavedení svazku‘.“ V samostatném přípisu příslušník operativního odboru stručně zdůvodnil svou

žádost; jeho požadavek pochopitelně schvaloval náčelník odboru, respektive u svazků TS kategorie „A“ a „DS“ náčelník správy.

V případě potřeby mohl být agenturně operativní svazek obnoven, tj. vyjmut z operativního archivu 55. odboru I. správy SNB za účelem pokračování ve vedení svazku. Obnovení se však týkalo pouze osobního svazku TS (za předpokladu zachování stupně agenturní kvalifikace), osobních svazků KP, včetně všech jejich dílů a podsvazků a podsvazky typů. „Obnova ostatních agenturně operativních svazků se neprovádí.“

Směrnice řešila i tak specifickou situaci, jakou bylo přijetí tajného spolupracovníka za příslušníka hlavní správy rozvědky SNB. V tomto případě se jeho svazek předával ke zrušení 55. odboru. „Důležité spisy k jeho osobě a závěrečnou zprávu o spolupráci se SNB předá operativní pracovník, který svazek vede, kádrovému odboru.“ Poznanky o stycích bývalého TS se zařazovaly do svazku kádrového pracovníka.

Pokud příslušník ukončoval služební poměr na I. správě SNB nebo při jeho zařazení do legalizace, povinně předával všechny agenturně operativní svazky. „Předání agenturně operativních svazků potvrdí příslušný pracovník SEÚ I. S-SNB na předepsaném formuláři svým podpisem.“ Odchod bez tohoto potvrzení nesměl být realizován.²⁵⁾

Operativní archiv SEÚ I. správy SNB soustřeďoval veškeré operativní materiály, které byly uloženy pro možnost pozdějšího využití. Po předání do archivu se automaticky všechny agenturně operativní svazky filmovaly a poté jejich originály – až na osobní svazky TS a finanční podsvazky – ničily.

V závěrečné zprávě všech druhů svazků a podsvazků (kromě svazků KP) byla stanovena doba, na kterou se svazek ukládal do archivu (5, 10, 15, 20 a 25 let) a stupeň zapůjčitelnosti:

– „S“ – ukladatel souhlasí s poskytnutím poznatků lustrujícím,

– „N“ – poznanky ze svazku smějí být vydány pouze ze souhlasem náčelníka odboru, který svazek ukládal.²⁶⁾

Článek 9 směrnice určoval míru spolupráce majitele svazku se statisticko-evidenčním útvarem hlavní správy rozvědky SNB při pořizování kopii. Mikrofilmové pracoviště 55. odboru po uložení agenturně operativního svazku zhotovovalo originál (žaket) a první kopii (mikrofiš) k uložení u SEÚ I. S-SNB, druhou kopii (mikrofiš), určenou pro hlavní centrálu a třetí kopii pro náhradní centrálu.²⁷⁾

25) Tamtéž, čl. 7, Svazková agenda.

26) Tamtéž, čl. 8., Obsah a organizace archivu.

27) Tamtéž, čl. 9, Mikrofišové zpracování agenturně operativních svazků.

V pravomoci statisticko-evidenčního útvaru zůstalo vyjímání z evidence osob, které procházely archivovanými svazky a dosáhly 80 let věku, u nichž nebylo známo datum narození a byly vzaty do evidence před více než 35 lety, pokud se k nim v uvedených svazcích nenacházely poznatky anebo z rozhodnutí rozhodnutí komise náčelníka správy k přehodnocení svazků.

Před archivací se ze všech druhů svazků a podsvazků vyjímaly materiály trvalé hodnoty (MTH) i materiály, které nešlo filmovat a ukládaly se separátně. Písemné originály svazků tajných spolupracovníků včetně podsvazků a finanční podsvazky ostatních druhů operativních svazků se měly ničit po uplynutí 10 let jejich doby úlože či po uplynutí doby úlože, pokud byla stanovena na dobu delší než deset let. „Dále se ničí svazky zemřelých TS a spolupracovníků starších 80-ti let.“ Svazky kádrových příslušníků se skartovaly po uplynutí jednoho roku doby úlože.

Situaci, která v důsledku zásadní změny politické situace v Československu nastala

počátkem prosince 1989, kdy v čele hlavní správy rozvědky SNB stále ještě působil I. zástupce náčelníka správy pověřený řízením pplk. PhDr. Vilém Václavěk – „Kainar“ (a v čele 55. odboru mjr. Miroslav Žilka – „Škoda“), řešil poslední odstavec čl. 11: „O úplném zničení svazku včetně mikrofišových médií a vyjmutých materiálů rozhoduje komise jmenovaná náčelníkem I. S-SNB.“²⁸⁾

Poznání vývoje agenturně operativní administrativy, druhů svazků a podsvazků, jejich registrace, evidence zájmových osob, stejně jako všech nuancí ve struktuře evidenčního systému hlavní správy rozvědky SNB ve všech jejích podobách, je nezbytně nutnou podmínkou k posouzení specifické rozvědné svazkové agendy, vyhledávání v ní (lustraci) a správné interpretaci pracovních postupů příslušníků komunistické ofenzivní služby. Důležitým úkolem nadále zůstává zejména rekonstrukce registratury a operativní evidence, respektive administrativy před rokem 1966.

Agentúrne – operatívne zväzky v informačnom systéme československej rozvedky

Mgr. Peter Rendek
(1976), absolvent FIF KU
Ružomberok, pracuje
v ÚPN.

S prípravou a prevádzaním evidencií do „strojovo – mechanickej“ podoby pre budúce využitie v počítačových systémoch sa začalo v útvaroch MV od polovice šesťdesiatych rokov minulého storočia. Systematické zavádzanie výpočtovej techniky a budovanie automatizovaných informačných systémov¹⁾ intenzívne prebiehalo v rezorte vnútra v osemdesiatych rokoch minulého storočia. Pre kontrarozvedne útvary ŠtB slúžila pre potrebu evidence a lustrácií primárne *ústredná evidencia* štatisticko-evidenčného odboru vnútornej a organizačnej správy federálneho ministerstva vnútra (ÚE

ŠEO VOS FMV),²⁾ ktorá bola v druhej polovici 80tych rokov 20. storočia prevedená do počítačovej podoby v rámci budovania informačného systému EZO (*Evidencia zájmových osôb ŠtB, operatívnych zväzkov a osobných spisov*). Pri budovaní tohto systému sa čerpali skúsenosti z obdobného informačného systému čs. rozvedky (I. správa ZNB, ktorý pod názvom SEZO (*Sjednocená evidence zájmových osob*) prevádzkoval 55. odbor I. správy ZNB (odbor automatizácie a evidence)³⁾. Tento systém československej rozvedky bol funkčný minimálne od roku 1987⁴⁾ a v porov-

28) *Tamtéž*, čl. 10, Vyjímání osob z evidence I. S-SNB, vedených ve svazcích, uložených v archivu; čl. 11, Skartace svazků a podsvazků.

1) K problematice budovania *Uceleného informačného systému ŠtB* pozri kapitolu Automatizace evidencií československé kontrarozvedky. In: BENDA, Patrik: *Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály Státní bezpečnosti v roce 1989*. Praha 2003, s. LV – LXII.

2) Evidenčnú sústavu čs. kontrarozvedky tvorili: ÚE ŠEO S FMV, teritoriálne krajské evidencie vedené u štatisticko-evidenčných útvaroch správ ŠtB KS ZNB, oborová evidencia vedená u štatisticko-evidenčnej skupiny III. správy ZNB, písomnosti spravodajskej povahy sústredené vo zväzkoch a spisoch pri výkonných útvaroch kontrarozvedky a útvaroch vyšetrovania, písomnosti osôb pri ktorých skončil bezprostredný záujem výkonných útvarov a ktoré boli uložené v príslušných archívoch kontrarozvedky.

3) Československá rozvedka si pre svoje potreby budovala *automatizovaný informačný systém I. správy ZNB*, ktorého súčasťou bol aj informačný systém SEZO. Bližšie pozri: RENDEK, Peter: *Systém zjednotenej evidence poznatkov o nepriateľovi*. In: *Paměť národa* č. 2/2005, s. 64 – 65.

4) „Pri budovaní systému EZO boli preberané vo veľkej miere skúsenosti z podobného prevádzkovaného systému na I. správe ZNB.“ Archív ÚPN, fond: zbierka dokumentov z iných archívov. Sekretariát FMV-SEO, Návrh na úpravu výstupov zo systému EZO, č.j.: SM-0139-27/SE-87.

nani so systémom EZO šlo o menší, autonómnejší a kompaktnější celok.⁵⁾

V nasledujúcom rozbere prinášame prvý ucelený pohľad na činnosť čs. rozviedky zo zorného uhla operatívnych zväzkov, tak ako boli evidované k 15. februáru 1990⁶⁾ v informačnom systéme rozviedky – SEZO. Tento systém evidoval dve skupiny informácií – databázu všetkých záujmových osôb I. správy ZNB⁷⁾ a databázu agentúrno-operatívnych zväzkov rozviedky, ktoré sa zakladali k rozpracovaným osobám, spolupracovníkom či objektom. V analýze vychádzame z noriem, ktoré exaktne vymedzovali jednotný, evidenčný, štatistický a archívny systém a záväzné administratívne postupy pri manipulácii s písomnosťami spravodajskej povahy a určovali základné metódy a formy práce, organizačnú štruktúru, postavenie a pôsobnosť československej rozviedky.⁸⁾

Zväzková agenda rozviedky

Všetci pracovníci rozviedky na úsekoch operatívy ako aj pomocných úsekoch museli nevyhnutne ovládať a pracovať podľa rozkazov a smerníc vydávaných ministrom vnútra ČSSR a náčelníkom I. správy ZNB.⁹⁾ Nasledujúca kategorizácia zväzkov a podzväzkov vychádza z prílohy k rozkazu náčelníka I. správy ZNB genmjr. Karla Sochora č.2/1988 – *Smernica pre evidenciu, štatistiku a administratívu zväzkovej agendy na I. správe ZNB*.

Pracovníci čs. rozviedky mali podľa tejto smernice povinnosť sústreďovať informácie operatívneho charakteru v *agentúrno-operatívnych zväzkoch*. Hlavnou funkciou zväzkov bolo zaistiť sústreďovanie poznatkov k evidovaným osobám a objektom na jednom mieste,

umožniť prehľad o operatívnej situácii v rozpracovanom prípade a zaistiť kontrolu a konšpiráciu. *Agentúrno-operatívny zväzok* sa skladal z **hlavného zväzku** a **podzväzkov** k hlavnému zväzku.

Hlavný zväzok

Bol evidovaný pod päťmiestnym registračným číslom, pričom začiatkové číslo (*rád zväzku*) zodpovedalo určitému *druhu* agentúrno-operatívneho zväzku. Podzväzok k hlavnému zväzku niesol trojmiestne číslo, ktoré sa uvádzalo za číslom hl. zväzku. Podzväzky a jednotlivé typy podzväzkov rozoberáme ďalej v texte.

Rozviedka registrovala tieto **druhy hlavných zväzkov**:

Operatívny zväzok objektový - rád zväzku 1 a 2 - sa zakladal na zahraničné inštitúcie (politické strany, štátne úrady, armádne centrá, vedecké inštitúcie, firmy, rôzne emigrantské a cirkevné organizácie atď.) alebo osoby, ktoré boli zdrojom hľadaných informácií. Zmyslom rozpracovania objektov bol operatívny prienik agentúry čs. rozviedky do objektu s cieľom získať materiál a informácie v rámci úloh, ktoré boli stanovené pre rozviedku.¹⁰⁾ Pri zväzkoch začínajúcich číslicou „2“ ide o staršie objektové zväzky založené prevažne v päťdesiatych a šesťdesiatych rokoch minulého storočia.

Osobný zväzok kádrového príslušníka (KP) - rád zväzku 3, sa zakladal na príslušníka I. správy ZNB, ktorý odchádzal pod legalizačným krytím pracovať do zahraničia na rezidentúru, resp. na tajného spolupracovníka, ktorý

5) Informačný systém EZO mal po svojom dobudovaní slúžiť ako centrálna databáza pre všetky výkonné útvary čs. kontrarozviedky, ako systém samostatný a otvorený s možnosťou prepojenia na ostatné budované systémy, ktoré sa vytvárali v rámci projektu *Uceleného informačného systému ŠtB*. Súbor dát predstavoval cca 777 000 záznamov k záujmovým osobám. Informačný systém SEZO bol vybudovaný pre potreby čs. rozviedky. Súbor dát obsahoval 113 178 záznamov k záujmovým osobám. Aby nedochádzalo k stretu kontrarozviedneho alebo rozviedneho záujmu operatívnych pracovníkov, ktorí mali blokované konkrétne osoby, koordinačná funkcia sa medzi ústrednou evidenciou a evidenciami I. správy ZNB, III. správy ZNB zabezpečovala tzv. „pozorkami“, ktorá mala zabrániť „dvojitým blokáciám“ záujmovej osoby. Medzi evidenciou Spravodajskej správy generálneho štábu MNO a evidenčnou sústavou FMV k roku 1986 nebola táto koordinačná funkcia zabezpečená, a preto často dochádzalo k „dvojitým blokáciám“, čo malo za následok narušenie operatívnych záujmov zúčastnených útvarov.

6) V našej analýze sa opierame o tento dátum, kedy bola komunistická rozviedka oficiálne zrušená rozkazom ministra vnútra ČSSR Richardom Sacherom č.16/1990. Porov.: ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu. Organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953 – 1990*. Bratislava 2005, s. 213.

7) Problematikou SEZO – záujmové osoby sa bližšie zaoberá v tomto čísle príspevok od Tomáša Keszeliho.

8) Ide o prílohy k rozkazom: Rozkaz náčelníka (RN) I. správy ZNB č. 11/1966 – *Smernica pre vedenie zväzkovej agendy, evidencie a administratívy na I. správe MV*, RN I. správy ZNB č. 34/1983 *Smernica pre rozviednu prácu I. správy ZNB*, RN I. správy ZNB č. 29/1979 – *Smernica pre evidenciu, štatistiku a administratívu zväzkovej agendy na I. správe ZNB*, RN I. správy ZNB č. 2/1988 – *Smernica pre evidenciu, štatistiku a administratívu zväzkovej agendy na I. správe ZNB*.

9) Vedením, registráciou a archíváciou zväzkovej agendy v smerniciach čs. rozviedky sa podrobnejšie zaoberá Pavel Žáček v predchádzajúcom príspevku.

10) Napríklad číslo 10442/300 predstavuje podzväzok typu, ktorý bol založený k hlavnému zväzku č. 10442. V tomto prípade išlo o operatívny objektový zväzok založený s cieľom zhromažďovať informácie na „nepriateľský“ Vatikán.

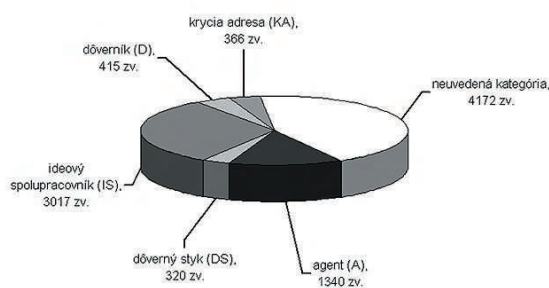
bol prijatý za príslušníka ZNB. V informačnom systéme SEZO nie sú evidovaní pod pravým, ale pod svojim krycím menom a číslom zväzku.¹¹⁾

Osobný zväzok tajného spolupracovníka (TS) - rád zväzku 4, sa zakladal na osobu, ktorá bola získaná k spolupráci. Podľa typu spolupráce (agentúrnej kvalifikácie) sa osobný zväzok ďalej delil na:

- osobný zväzok agenta (A)
- dôverný styk (DS)
- ideový spolupracovník (IS)
- dôverník (D)¹²⁾
- krycia adresa (KA)¹³⁾

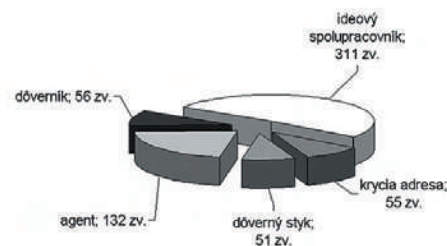
Informačný systém SEZO eviduje 9 630 hlavných zväzkov rádu „4“ pričom agentúrnu kvalifikáciu vieme určiť len pri 5 458 zväzkoch (56,67%) – vid' graf č.1.

Graf č. 1 - Osobné zväzky tajných spolupracovníkov (rád zv. „4“) podľa agentúrnej kvalifikácie evidované v informačnom systéme SEZO k 15. 2. 1990 (celkový stav)

Počet živých osobných zväzkov TS evidovaných systémom SEZO bolo k 15. februáru 1990 celkom 605. Graf č. 2 ukazuje živé zväzky podľa typu spolupráce.

Graf č. 2 - Počet živých osobných zväzkov tajných spolupracovníkov evidovaných v systéme SEZO k 15. 2. 1990

Zväzok prepožičaného alebo konšpiračného bytu (PB, KB) - rád zväzku 7, sa zakladal na konšpiračný alebo prepožičaný byt spolu s krycím názvom (napr. VELETRH, LABORATOŘ, PARÍŽ, VĚRNÁ a pod.). Z celkového počtu 798 evidovaných zväzkov v systéme SEZO, bolo 490 evidovaných ako konšpiračný byt, 238 ako prepožičaný byt a v prípade 70 zväzkov označenie kategórie chýba.

Operatívna korešpondencia - rád zväzku 8, sa zakladal na písomný styk centrály s rezidentúrami v zahraničí a na materiál nesúvisiaci s rozpracovávanými objektmi či konkrétnymi prípadmi.¹⁴⁾

Aktívne a vplyvové opatrenia - rád zväzku 9. Tieto zväzky sami o sebe patria k veľmi zaujímavým, nakoľko sú v nich obsiahnuté informácie o realizovaných operáciách a akciách čs. rozviedky v zahraničí.¹⁵⁾ Cieľom aktívnych a vplyvových opatrení (AO) bolo priame a nepriame ovplyvňovanie vybraných osôb, odhaľovanie, diskreditácia a narušovanie činnosti

11) Pri zväzkoch KP krycie meno prideloval kádrový odbor. Napr. na príslušníka I. správy ZNB Viliama Ciklaminiho pred odchodom na rezidentúru do Izraela bol 5. septembra 1955 založený zväzok kádrového príslušníka č. 38610 pod krycím menom „CIDLINSKÝ“.

12) **Agent** - bol cudzí štátny príslušník, emigrant alebo čs. občan, ktorý bol získaný k tajnej a vedomej spolupráci s čs. rozviedkou, mal objektívne a subjektívne možnosti plniť rozviedne úlohy, udržiaval konšpiratívne spojenie a podriaďoval sa rozviedkou stanovenej disciplíne. **Dôverný styk** - bol tajný spolupracovník rozviedky, ktorý v dôsledku svojho spoločenského postavenia a osobných vlastností mal objektívne a subjektívne možnosti plniť rozviedne úlohy, nebol ochotný vedome pracovať pre rozviedku a hlavne prekračovať svoje bežné možnosti. Jeho spolupráca s čs. úradmi a inštitúciami bola vedomá, založená na ideovom, vlasteneckom, popriprade materiálnom základe, či osobných vzťahoch k pracovníkom čs. úradu, ktorému vedome predával utajované informácie zo svojho prostredia. **Ideový spolupracovník** - bol čs. občan, politicky vyspelý a úplne oddaný socialistickému zriadeniu, získaný pre tajnú a pravidelnú spoluprácu s rozviedkou v zahraničí. **Dôverník** - bol čs. štátny občan, spolupracujúci tajne s rozviedkou na území ČSSR, ktorý bol úplne oddaný socialistickému zriadeniu, mal kvalifikáciu a schopnosti vysvetľovať rôzne otázky a problémy, dával charakteristiky, vyhodnocoval správy a dokumenty získané rozviedkou. Využíval sa hlavne pri vedeckotechnickej rozviednej činnosti. Porov.: Rozkaz náčelníka I. správy ZNB č. 34/1983 *Smernica pre rozviednu prácu I. správy ZNB*. Dostupné na: <http://archiv.uzsi.cz>

13) **Krycia adresa** - znamenala miesto, kam agent doručoval správy pre centrálu a odkiaľ preberal písomné inštrukcie od riadiaceho dôstojníka rozviedky. Predpokladal sa tu styk s treťou osobou, ktorá bola zamestnaná v nejakej verejne prístupnej miestnosti (pošta, knižnica a pod.) alebo poskytovala služby ako súkromná osoba. Tretia osoba nemusela vedieť na čo je využívaná, ale niekedy išlo o pracovníka alebo agenta využívaného výlučne pre tento účel. Porov.: CHURAŇ, Milan a kol.: *Encyklopédie špionáže*. Praha 2000, s. 16.

14) K problematike bližšie vid': ŽÁČEK, Pavel: Praha - Vídeň, Vídeň - Praha, Operatívni korespondence nelegální rozvědky 1989 - 1990. In: *Paměť národa* č. 4/2005, s. 33 - 42.

15) Aktívne a vplyvové opatrenia boli realizované prevažne v zahraničí a podľa významu sa delili na: **operácie** - išlo o opatrenia globálneho strategického významu a dlhodobého charakteru, ktoré podľa vopred stanoveného plánu teritoriálne postihovali hl. záujmové objekty či problematiky rozviedky, a **akcie** - opatrenia taktického významu, vykonávané v rámci operácie k splneniu stanoveného cieľa. K aktívnym a vplyvovým opatreniam patrili tiež **podstavy a spravodajské hry**.

špeciálnych služieb protivníka, ideodiverzných a emigrantských centier, revanšistických organizácií, pravcových či ľavicových politických strán a paralyzovanie alebo zoslabovanie účinkov ich činnosti proti ČSSR a soc. krajinám. To sa dialo v súlade so stranickými, strategickými a taktickými cieľmi zahraničnej politiky ČSSR a socialistických krajín.

Dielo a podzvázky hlavného zväzku

Nedielnou súčasťou agentúrno-operatívneho zväzku boli aj dielo zväzku a podzvázky. Označovali sa trojmiestnym číslom alebo kombináciou písmen a čísel (číslo podzvázku), a uvádzali sa za päťmiestnym číslom hlavného zväzku oddelené lomítkom.¹⁶⁾

Diel hlavného zväzku a podzvázok mohol obsahovať až 300 listov.¹⁷⁾ Po dosiahnutí tohto počtu operatívny pracovník musel založiť nový diel hl. zväzku alebo podzvázok i v prípade, že išlo o tú istú problematiku. K jednotlivým dielom hl. zväzku alebo podzvázkom sa nové dielo už nezakladali.

Jednotlivé druhy (typy) podzvázok mali nasledujúce trojmiestne označenie:

- *diel hlavného zväzku: 011 – 019 a D01 – D99*
- *pracovný podzvázok osobného zväzku TS: 020 – 029 a 050 – 099*
- *finančný podzvázok: 030 – 049 a N01 – N99*
- *podzvázok tématický: 100 – 299*
- *podzvázok typu: 300 – 999*

Pracovný podzvázok osobného zväzku TS – zakladal sa k zväzkom rádu 4. Každý podzvázok obsahoval zoznam dokumentov (okrem finančného podzvázku) a osobný register. Tento podzvázok navyše obsahoval prehľad o schôdzkach s agentom (typom).

Finančný podzvázok – bol súčasťou každého agentúrno-operatívneho zväzku. Tento podzvázok evidoval finančné výdaje súvisiace s agentúrno-operatívnou činnosťou. Obsahoval evidenčné listy výdajov, finančné doklady a účty.

Podzvázok tématický – mohol byť súčasťou každého agentúrno-operatívneho zväzku a evidovali sa v ňom písomnosti, ktoré neboli zahrnuté do ostatných druhov podzvázok (plány rozpracovania objektov a vyhodnotenie plánov, prehľad o závadových poznatkoch pri riadení agentúry, spisy o odovzdaných materiáloch vedecko-technickej rozviedky a pod.).

Podzvázok typu – mohol byť súčasťou operatívneho zväzku na objekt, na aktívne a vplyvové opatrenia, na operatívnu korešpondenciu – spojenie s rezidentúrami, agentúrno-operatívne prostredie alebo zväzkov KB, PB. Evidovali sa v ňom materiály na rozpracované typy a styky. Tento druh podzvázku bolo možné prevádzať na osobné zväzky TS (rád zväzku 4).

Zväzky v systéme SEZO

Informačný systém SEZO je z historického pohľadu veľmi cenná databáza poznatkov a prispieva k hlbšiemu poznaniu fungovania systému čs. rozviedky. V databáze sa evidovali nasledujúce údaje k zväzkom:

- číslo hlavného zväzku (päťmiestne číslo)
- čísla podzvázok k hl. zväzku (trojmiestne číslo)
- číslo dielu podzvázku (rímske číslovanie)
- stavy a zmeny zväzku¹⁸⁾
- dátum založenia a zmeny zväzku
- majiteľ zväzku (meno a evidenčné číslo príslušníka)
- odbor I. správy, ktorý zväzok evidoval (uvádzal sa krycí názov odborov v podobe dvojciferného čísla)¹⁹⁾
- agentúrna kvalifikácia (pri zväzkoch rádu 3, 4 a 7)
- archívne číslo zväzku
- počet osôb prechádzajúcich vo zväzku
- blokácia
- krycí názov zväzku, resp. krycie meno pri zväzkoch rádu 3, 4 a 7.²⁰⁾

V nasledujúcich tabuľkách prinášame prehľad zväzkovej agendy československej roz-

16) Pozri pozn. č. 9.

17) Iba samotný súčet dielov k hl. zväzkom (3.184) a podzvázkom (1 077) evidovaných v systéme SEZO predstavuje v priemere 1 278 300 listov vyprodukovaných samotnou rozviedkou. V prepočte na strany ide o dvojnásobok vyprodukovaných informácií.

18) Systém SEZO evidoval tieto stavy zväzkov: **A** – zväzok bol archivovaný, **K** – zväzok bol zakonzervovaný, **N** – zväzok bol zničený, **O** – zväzok bol oživený, **P** – prevod zväzok na iný zväzok (napr. podzvázok mohol byť prevedený na nový osobný al. objektový zväzok), **Q** – zväzok sa stratil (túto skutočnosť vykazuje databáza pri 103 zväzkoch a 399 podzvázkoch a dieloch), **S** – zväzok bol skartovaný a zaznamenávalo sa číslo skartácie, **V** – vrátený zväzok, **W** – zväzok obnovej operatívy, **X** – obnovený zväzok, **Z** – živý zväzok. K zmenám, ktoré sa ďalej evidovali to boli: dátum vykonanej zmeny, zmena akcie zväzku a zmeny k podzvázkom – založenie, archivácia, skartácia, zničenie, obnovenie či odovzдание podzvázku mimo odbor.

19) Podľa interného manuálu - *Návod pre využívanie systému SEZO – Zväzky*, mali príslušníci rozviedky povinnosť pri zakladaní zväzku do systému zaevidovať aj odbor, ku ktorému zväzok prislúcha, túto informáciu však nesie len 4 935 zväzkov (26,84%) a 9 564 podzvázok (21,58%).

20) Povinnosť uvádzať krycí názov bola pri zväzkoch rádu 3, kde sa uvádzalo krycie meno kádrového príslušníka rozviedky, pri zväzkoch rádu 4 sa uvádzalo krycie meno tajného spolupracovníka a pri zväzkoch rádu 7 krycí názov konšpiračného alebo prepožičaného bytu. Systém SEZO evidoval aj niekoľko krycích názvov k objektovým zväzkom (napr. IZRAELSKÁ ROZVIEDKA, KAHAN, NRJAN, a pod.) a zväzkom operatívnej korešpondencie (napr. JAPONSKO, ŠPANIELSKO, OBRANA).

viedky, tak ako boli evidované v informačnom systéme *Zjednotená evidencia záujmových osôb* v podsystéme *Zväzky*.

V tabuľke **Zväzky a podzväzky evidované v informačnom systéme I. správy ZNB - SEZO založené do 15. februára 1990** je sumárny prehľad agentúrno-operatívnych zväzkov podľa druhu, zaevidovaných k dátumu 15. február 1990.²¹⁾ Prehľad zahŕňa aj zväzky, kde dátum založenia nie je uvedený. Podzväzky sú ďalej detailnejšie roztriedené podľa typu a ide tu o podmnožinu skupiny *počet podzväzkov* (označené sú kurzívou). Výnimku tvoria iba *diely podzväzkov*, ktoré sú v systéme SEZO evidované samostatne a celkový počet podzväzkov v systéme je potom súčet *počtu*

podzväzkov (okrem dielov hl. zväzkov) a *dielov podzväzkov*.

Katégoria *Iné* bola nami zaradená dodatočne a zahŕňa podzväzky, ktoré boli chybné natypované do databázy. Číslo podzväzkov zodpovedajú rozsahu 000 - 010 a nemajú oporu v smernici. Táto „odchýlka“ predstavuje iba 0,10 % z celkového počtu evidovaných podzväzkov.

Ďalšia tabuľka - **Počet prevzatých zväzkov a podzväzkov I. správy ZNB uložených v Archíve ÚPN** prináša číselný prehľad agentúrno-operatívnych zväzkov I. správy ZNB, ktoré Ústav pamäti národa delimitoval od Slovenskej informačnej služby v papierovej a mikrofilmovej podobe.²²⁾

Zväzky a podzväzky evidované v informačnom systéme I. správy ZNB - SEZO založené do 15. februára 1990

Rád zväzku	Druh zväzku	Počet hl. zväzkov	Počet podzväzkov	Diel podzväzku	Podzväzky podľa typu						Iné
					Diel hlavného zväzku (01-019 a D01-099)	Pracovný podzväzok zväzku z TS (020-029 a 050-099)	Podzväzok finančný (030-049 a N01-049)	Podzväzok herný (100-299)	Podzväzok typ (300-999)		
1	Operatívny zväzok objektový	3111	17992	527	447	28	189	495	12629	4	
2	Operatívny zväzok objektový	959	6	0	5	0	0	1	0	0	
3	Osobný zväzok KP	2314	49	0	30	0	2	14	3	0	
4	Osobný zväzok TS	9628	16916	54	1438	8260	4799	2177	106	34	
7	Zväzok KB a PB	798	398	0	15	7	370	5	1	0	
8	Operatívna korespondencia	1482	5697	406	1172	4	1224	2065	1223	9	
9	Aktívne a vplyvové opatrenia SPOLU	81	3351	90	77	0	32	2570	672	0	
		18383	44309	1077	3184	8299	6616	11527	14634	47	

Počet prevzatých zväzkov a podzväzkov I. správy ZNB uložených v Archíve ÚPN

Rád zväzku	Druh zväzku	Počet hl. zväzkov	Počet podzväzkov	Diel podzväzku	Podzväzky podľa typu					
					Diel hlavného zväzku (01-019 a D01-099)	Pracovný podzväzok zväzku z TS (020-029 a 050-099)	Podzväzok finančný (030-049 a N01-049)	Podzväzok herný (100-299)	Podzväzok typ (300-999)	
1	Operatívny zväzok objektový	1118	10639	4	341	0	65	2976	7257	
2	Operatívny zväzok objektový	16	0	0	0	0	0	0	0	
3	Osobný zväzok KP	13	17	0	0	0	6	11	0	
4	Osobný zväzok TS	6492	13901	10	1625	9440	184	2640	12	
7	Zväzok KB a PB	413	71	0	18	7	38	8	0	
8	Operatívna korespondencia	271	2161	0	458	0	20	1393	290	
9	Aktívne a vplyvové opatrenia SPOLU	0	0	0	0	0	0	0	0	
		8323	26789	14	2442	9447	313	7028	7559	

21) Pozri pozn. č. 6.

22) O delimitácii archívnych dokumentov a fondov bližšie viď: BUKOVSKÝ, Ladislav: Správa o preberaní archívnych dokumentov a fondov do Archívu Ústavu pamäti národa. In: *Pamäť národa* č. 4/2005, s. 46 - 47.

Z počtu 98 prevzatých zväzkov a 507 podzväzkov prevzatých v papierovej podobe neprechádza v systéme SEZO **1 zväzok a 156 podzväzkov**. Ide o 89 podzväzkov k operatívnym objektovým zväzkom, 1 zväzok kádrového príslušníka a 66 podzväzkov k osobným zväzkom tajného spolupracovníka.

Rovnako tiež z celkového počtu 34 507 prevzatých zväzkov a podzväzkov v mikrofišovej podobe neprechádza v systéme SEZO **11 zväzkov a 1 448 podzväzkov**. Ide o 5 hl. zväzkov a 300 podzväzkov k operatívnym objektovým zväzkom, 17 podzväzkov kádrového príslušníka, 4 hl. zväzky a 849 podzväzkov k osobným zväzkom tajného spolupracovníka, 1 podzväzok konšpiračného (prepožičaného) bytu a 2 hl. zväzky a 281 podzväzkov operatívnej korešpondencie.

Celkovo je preto nutné brať do úvahy týchto 12 hl. zväzkov a 1 604 podzväzkov, ktoré neboli zaevidované do systému,²³⁾ pri vytváraní obrazu celkového stavu zväzkovej agendy československej rozviedky.

Tabuľka – **Zväzky a podzväzky evidované inf. systémom SEZO podľa obdobia v ktorom boli založené**. 89% zväzkov (16 409) a 76% podzväzkov (33 535) má v systéme údaj – dátum založenia zväzku. Podľa týchto

údajov sme zväzky zoradili do časových období v ktorých boli evidované.

Záver

Systém *Zjednotená evidencia záujmových osôb* síce nereflektuje celkový stav agentúrno-operatívnych zväzkov, ale prinajmenšom ponúka väčšinový obraz stavu zväzkovej agendy československej rozviedky. Po 16 rokoch od pádu komunistického režimu má verejnosť prvýkrát možnosť nahliadnuť do „kuchyne“ komunistickej rozviedky a môže si tak vytvoriť predstavu o počte ľudí (zväzkov), ktorí pracovali v prospech komunistickej rozviedky či napríklad o počte objektov, ktoré boli v jej zornom uhle.

Informácie, ktoré systém SEZO ponúka môžu byť pre skúseného bádateľa akýmsi odrazovým mostíkom pri štúdiu dejín komunistického bezpečnostného aparátu. Ponúkajú nám číselné vyjadrenie počtu spolupracovníkov čs. rozviedky na ktorých bol založený zväzok podľa jasne stanovených pravidiel a predpisov, či napríklad počet kádrových príslušníkov rozviedky – elity Štátnej bezpečnosti, ktorí odchádzali za hranice aktívne hájiť záujmy Komunistickej strany Československa, sovietskych „priateľov“ a celého socialistického tábora.

Zväzky a podzväzky evidované inf. systémom SEZO podľa obdobia v ktorom boli založené

rād zväzku	DRUH	1945 - 1949		1950 - 1959		1960 - 1969		1970 - 1979		1980 - 1989		Január 1990 - 15. február 1990		bez dátumu	
		počet zv.	počet podzv.	počet zv.	počet podzv.	počet zv.	počet podzv.	počet zv.	počet podzv.	počet zv.	počet podzv.	počet zv.	počet podzv.	počet zv.	počet podzv.
1	operatívny zv. - objektový	7	1	1459	151	732	742	427	2311	246	9202	0	20	240	5565
2	operatívny zv. - objektový	0	0	0	1	25	0	1	0	0	0	0	0	943	5
3	osobný zv. KP	0	0	273	0	887	2	547	2	598	42	0	3	9	0
4	osobný zv. TS	1	0	2487	588	2401	2324	2067	6869	2155	6427	4	1	513	607
7	Zväzok KB a PB	0	0	197	1	247	48	188	217	149	127	1	0	16	5
8	Operatívna korešpondencia	0	0	430	173	591	1289	141	1013	148	1981	0	0	172	1241
9	Aktívne a vplyvové opatrenia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	81	3351
	SPOLU	8	1	4846	914	4883	4405	3371	10412	3296	17779	5	24	1974	10774

Záujmové osoby v evidencii I. správy ZNB

„V evidencii osob I. S-SNB jsou operatívni pracovníci I. S-SNB povinni evidovat všechny osoby procházející písemnostmi I. S-SNB, zejména: a.) osoby, které jsou nebo byly zájmem I. S-SNB, včetně jejich styků a rodinných příslušníků, b.) příslušníky cizích zpravodajských a bezpečnostních složek nebo styku s nimi, c.) osoby, ke kterým se v materiálech I. S-SNB nacházejí závadové a státobezpečnostní poznatky. Operatívni pracovníci

je povinen průběžně aktualizovat a doplňovat údaje k evidovaným osobám.“¹⁾

Úryvok zo smernice I.správy ZNB (rozviedky) ilustruje dôraz, ktorý bol kladený na evidenciu osôb. Zhromažďovanie informácií o záujmových osobách je jednou z hlavných činností tajných služieb a je predpokladom ich úspešnej činnosti. Zväzkami prechádza množstvo osôb (okrem kategórií vymenovaných v

Mgr. Tomáš Keszeli
(1977), absolvent
Pedagogickej fakulty UK
Bratislava, pracuje v ÚPN.

23) Pravdepodobne išlo o zväzky a podzväzky, ktoré pracovníci „nestihli“ zaevidovať do systému na prelome rokov 1989 - 1990. Prístup do systému a aktualizácie mali pracovníci archívu (55. odbor) a určeni pracovníci - registrátori, ktorí mohli vykonávať zmeny v rozsahu im pridelených užívateľských práv.

1) Príloha k rozkazu náčelníka I. správy č. 2/1988 – *Smernice pro evidenci, statistiku a administrativu svazkové agendy na I. správě SNB*, čl. 2, ods. 6.

čj.: _____ **T A J N Ě !**

**P Ř Í K A Z
K P Ř E D Á N Í P O Z N A T K Ů**

.....
(útvár - odbor - oddělení - jméno lustrujícího pracovníka)

Lustrační list na jméno ..... data narození .....

byl předán .....
útváru - odboru - oddělení - pracovníku

k registračnímu číslu ..... dne .....

Osřední evidence KS* .....
podpis pracovníka SEO

Poznámka:
Do 7 dnů od obdržení tohoto „Příkazu“ jste povinen pracovníkovi (útváru), kterému byl zaslán Váš lustrační list sdělit, k vyznačenému registračnímu číslu, důvody lustrace a předat mu veškeré poznatky (písemnosti) k lustrované osobě.

Nehodící se škrtnat!

MV č. skl. 729

Obr. 1 - Příkaz na odovzdání poznatků.
Zdroj: Archiv ÚPN.

bodoch za slovom „zejměna“), o ktorých nie sú v evidencii žiadne údaje. Doslovné splnenie požiadavky evidovať všetky osoby, o ktorých sa nachádza zmienka vo zväzkoch bolo technicky i organizačne nemožné. Fyzickou podobou evidencie záujmových osôb boli po celý čas existencie I.správy ZNB kartotéky, v ktorých sa údaje vyhľadávali ručne. Pri náraste počtu osôb i požiadaviek na informácie bola takáto práca neefektívna nielen pri bežnej lustrácii osôb, ale najmä pri získavaní dát pre analýzu a štatistiku. Riešenie sa hľadalo vo využití výpočtovej techniky. Výsledkom bola databáza „Sjednocená evidence zájmových osob“ (SEZO), ktorá obsahuje údaje o záujmových osobách a zväzkovej agende I.správy ZNB. Štruktúra databázy v podstate kopíruje štruktúru papierovej databázy, obsahuje údaje prepísané z kartotečných lístkov a formulárov. Preto je potrebná malá odbočka pre vysvetlenie základných činností a pracovných, resp. administratívnych postupov spojených s evidenciou osôb.

Obr. 2 - Oznámenie o lustrácii.
Zdroj: Archiv ÚPN.

čj.: _____ **T A J N Ě !**

S d ě l ě n í o l u s t r a c i i

pro .....
(útvár, odbor, oddělení, pracovníka)

blokována*
Vámi evidovaná* osoba: .....
(jméno, příjmení, data narození)

registrační číslo ..... byla dne .....

lustrována .....
(útvárem, odborem, oddělením, pracovníkem, tel. čís.)

lustračním listem*, hromadným lustračním listem*
seznamem* čj. .... řídrou č. ....

Důvod .....

Osřední evidence KS* .....
podpis pracovníka SEO

Evidenciu záujmových osôb zabezpečoval štatistickoevidenčný útvar odboru 55 I. správy ZNB.²⁾ Evidencia osôb musela zabezpečovať vonkajšie aj vnútorné utajenie a zároveň výmenu informácií medzi odbormi I. správy ZNB, resp. operatívnymi pracovníkmi. Na tento účel slúžil mechanizmus lustrácií a blokácií.

Lustrácia v evidencii znamenala písomnú požiadavku³⁾ na poskytnutie údajov o osobe. Štatistickoevidenčný odbor vykonal lustráciu a jej výsledok napísal na lustračný lístok. Záujmové osoby boli evidované ku zväzkom, ktorými prechádzali, takže v prípade pozitívnej lustrácie obdržal žiadateľ registračné číslo zväzku a údaje o majiteľovi zväzku⁴⁾, resp. archívne číslo, ak bol zväzok ukončený a uložený do archívu. Ak sa osoba v evidencii nenachádzala, obdržal žiadateľ vrátený čistý lustračný lístok s pečiatkou a podpisom pracovníka, ktorý vykonal lustráciu. Okrem lustrácie konkrétnych osôb existovali aj tematické lustrácie podľa zadaných kritérií pre potreby analýzy, štatistiky a plánovania činnosti rozvedky.

Pri žiadosti o evidovanie novej osoby musel žiadateľ okrem vyplnenej evidenčnej karty (ktorá sa zaradila do kartotéky) predložiť aj čistý lustračný lístok s údajmi evidovanej osoby nie starší ako 30 dní, teda potvrdenie o tom, že osoba ešte nie je evidovaná. Toto opatrenie zabráňovalo viacnásobnej evidencii osôb. Každdej osobe bolo pridelené jedinečné sedemmiestne osobné evidenčné číslo. Zrušenie evidencie osoby bolo možné len vo výnimočných prípadoch, evidenčná karta však zostávala v kartotéke ako zrušená osoba (ostatné osoby boli označované ako „živé“).

Blokácia bolo administratívne opatrenie, ktoré zabezpečovalo súčinnosť jednotlivých odborov I. správy ZNB. V prípade, že začal operatívny pracovník niektorú osobu „rozpracovávať“, zaviedol na ňu blokáciu, ktorá bola v evidenčnej karte osoby označená pečiatkou „Z“ (zablokovaný). Ak iný operatívny pracovník zadal požiadavku na lustráciu blokovanej osoby, dostal príkaz na odovzdanie poznatkov pracovníkovi, ktorý osobu blokoval (viď obr. 1). Blokujúci pracovník zároveň obdržal oznámenie o lustrácii osoby (viď obr. 2). Blokovaná osoba teda nemohlo nezávisle od seba rozpracovávať viacero odborov súčasne, čím sa malo zabrániť dekonšpirácii. Vo výnimočných prípadoch sa zavádzala aj zvláštna blokácia „P“, ktorú schvaľoval náčelník I. správy. Pri lustrácii takejto osoby obdržal žiadateľ čistý lustračný lístok ako v prípade negatívnej lustrácie a o lustrácii bol informovaný pracovník, ktorý

2) Tamtiež, čl. 1, ods. 3.

3) Vyplnený lustračný lístok s údajmi o žiadateľovi lustrácie a o lustrovanej osobe.

4) Rozumej operatívny pracovník, ktorý viedol zväzok, ktorým lustrovaná osoba prechádzala.

osobu blokoval. Zvláštnej blokácii podliehali mimoriadne dôležité osoby, možno ich využívali tajné služby Sovietskeho zväzu alebo iných spriatelovaných krajín, iným dôvodom mohlo byť členstvo osoby v komunistickej strane.⁵⁾

Databáza SEZO bola v čase zrušenia I. správy pripravená na spustenie ostrej prevádzky. Jej analýza preto môže poskytnúť pomerne verný obraz o rozsahu a zameraní československej rozviedky do konca roka 1989. Obsahuje údaje o 113 140 evidovaných osobách (z toho 95 253 mužov, 17 494 žien, u 423 osôb nebolo pohlavie určené). Z toto počtu bolo 16 105 osôb blokovaných, 97 001 len evidovaných a 37 osôb malo príznak zvláštnej blokácie. Osoby mohli byť zaradené do štyroch evidencií:⁶⁾

– záujmové osoby (84 546 osôb) – bez bližšieho určenia

– špeciálne služby (30 255 osôb) – príslušníci cudzích špeciálnych služieb (podozrenie), vid' aj tabuľku č. 3.

– SSEP (8 906 osôb) – osoby zavedené do Systému zjednotenej evidencie poznatkov o nepriateľovi⁷⁾ s uvedením režimu výdaja

– vhodné pre SSEP (6 502 osôb)

V tabuľke č. 1 je rozdelenie počtu evidovaných osôb podľa dekád.⁸⁾ Relatívne malý počet záujmových osôb evidovaných v 70. rokoch pravdepodobne súvisí s ochromením práce rozviedky prezradením značnej časti agentúry po útekoch dôstojníkov I. správy v období po auguste 1968. V rámci normalizácie muselo z rozviedky odísť veľa dôstojníkov, ktorých nebolo možné okamžite nahradiť.

(Príklad evidovanej osoby) K evidovaným osobám sa zaznamenávalo meno a priezvisko s označením pravé (súčasnú), predchádzajúce, rodné, krycie (meno, pod ktorým osoba vystupovala, ale pravá totožnosť nebola známa). Pri niektorých osobách je uvedené len meno označené ako krycie a namiesto súčasného len tri otázky. Ide väčšinou o ľudí, ktorých I. správa ZNB považovala za príslušníkov tajných služieb. Najmä v prípadoch, keď nebolo možné zistiť pravú totožnosť osoby, sa zadávali ďalšie doplňujúce informácie - biometrické údaje (výška, postava, farba očí, vlasov, atď.), znalosť jazykov a podobne. Podľa SEZO bolo zaevidovaných 404 263 doplňujúcich informácií o 109 864 osobách. Okrem osobných údajov sa zaznamenávali údaje o bydlisku v

podobe štát, miesto, poštové smerovacie číslo. Bydlisko bolo známe u 85 718 osôb. Pri zamestnaní osoby sa zadával štát, miesto zamestnania s poštovým smerovacím číslom, profesia a zamestnávateľ. Údaj o zamestnaní je uvedený u 95 955 osôb. Údaje sú často neúplné. Väčšinou je v doplňujúcich údajoch uvedený aj rok, z ktorého údaje o bydlisku alebo zamestnaní pochádzajú.

Informácie o záujmových osobách sa podľa potreby menili a dopĺňali o údaje, ktoré boli v čase evidovania osoby neznáme. Na zmenu evidenčných údajov slúžilo tlačivo „hlásenka zmien“. Zmeny sa zaznamenávali aj do SEZO (74 737 zmien údajov o 32 337 osobách). Pri zmene údajov sa uvádzalo osobné evidenčné číslo osoby, dátum, zmenený údaj, odbor a číslo služobného preukazu pracovníka, ktorý zmenu zadával. Okrem zmien v osobných údajoch, údajoch o zamestnaní, bydlisku a podobne slúžila hlásenka zmien napríklad aj na zavedenie alebo zrušenie blokácie, zmenu čísla zväzku, ku ktorému bola osoba evidovaná a podobne.

K osobám uvádzali aj operatívne kódy, ktoré umožňovali vyhľadávanie osôb podľa kombinácie rôznych kategórií. Operatívne kódy sa uvádzajú pri 46 160 osobách, k jednej osobe maximálne 10 kódov. Poskytujú pomerne verný obraz o záujmoch I. správy ZNB. Sú rozdelené do kategórií závadové poznatky, osobné vlastnosti (vady), vysťahovalci - utečenci, účel návštevy v ČSSR, písomný styk s cudzinou, rozpracovateľnosť osoby / motivácia, realizácia styku s osobou, dotyk na štátnych príslušníkov USA, dotyk na štátnych príslušníkov NSR a iných štátov, línia rozpracovania, výjazdy do cudziny, oblasť profesie, politický profil, styk s cudzou rozviedkou (kontrarozviedkou). Niektoré z nich sú aj s počtom osôb uvedené v tabuľkách č. 5 - 7. Ani z operatívnych kódov nie je celkom jasná agentúrna kvalifikácia osôb. Totožnosť spolupracovníkov I. správy ZNB poznali z konšpiračných dôvodov pravdepodobne len operatívni pracovníci (prípadne ich náčelníci), ktorí ich riadili. Agentúrna kvalifikácia je uvedená len pre zväzok. Ak bolo napr. ku zväzku agenta evidovaných niekoľko desiatok osôb, z evidencie nie je možné zistiť, na ktorú osobu bol zväzok vedený (teda kto bol agentom) a ktoré ním len prechádzajú. Práve kvôli potrebe utajenia sa niektoré veľmi citlivé infor-

5) Za normálnych okolností nesmela ŠtB verbovať spolupracovníkov ani spravodajsky rozpracovávať členov komunistickej strany. Je to logické, pretože ŠtB podliehala ÚV KSČ. Rozviedka mohla vo výnimočných prípadoch uplatniť výnimku.

6) Osoby mohli prechádzať viacerými evidenciami súčasne.

7) Viac k SSEP vid' RENDEK, Peter: Systém zjednotenej evidencie poznatkov o nepriateľovi. In: *Pamäť národa*, č. 2/2005, s. 61 - 74.

8) Pri 693 evidovaných osôb nie je možné jednoznačne určiť dátumu evidovania, vo väčšine prípadov kvôli chybe pri zadávaní údajov, napríklad namiesto dátumu evidovania bol vložený dátum narodenia. Do tohoto počtu je započítaných aj niekoľko osôb evidovaných v 2. polovici 40. rokov.

mácie do evidencie neuvádzali a dajú sa získať len štúdiom zväzkov.

Záver

Počítačová databáza SEZO začala v definítivnej podobe fungovať pravdepodobne od polovice roka 1986. Mohla sa stať veľmi silným nástrojom, ktorý by uľahčil a zefektívnil prácu

štatistickoevidenčného odboru I. správy ZNB. Našťastie sa do konca roka 1990 nestihla úplne realizovať a uviesť do prevádzky. Obsahuje údaje o záujmových osobách a zväzkoch československej rozviedky pred rokom 1990 a je cenným zdrojom informácií o rozsahu jej činnosti oblastiach záujmu.

Príklad údajov evidovaných k záujmovej osobe:

Evidenčné číslo: 000007
 Dátum evidovania: 1. 1. 1970
 Krycie meno: Bartok
 Právne meno: ???
 Pohlavie: muž
 Národnosť: Angličan
 Prechod evidenciami: špeciálne služby
 Štát špeciálnej služby: USA
 Blokácia: nie je, osoba bola len evidovaná
 Stav osoby: živá
 Bydlisko: neuvedené
 Profesia: orgán-spravodajca, vojenská rozviedka
 Miesto zamestnania: Frankfurt
 Štát zamestnania: NSR - Hessen
 Doplnujúce údaje k osobe:
 rok údajov o zamestnaní: 1968
 - rasa (farba kože): A (biela)
 - výška osoby: D (170 - 180 cm)
 - postava osoby: C (tučný)
 - vlasy osoby: A (albín / blondiak)
 - oči osoby: G (zelená)
 - komentáre a doplnky k osobe: normálne tvorované čelo, oblúkovité, husté obočie, široké nosdruhy, tučné pery, široká tvár, počerná pleť, oblasť pôsobenia: Európa, výborne hovorí po anglicky, legalizovaný ako vojak

Tabuľka č. 1

Počet evidovaných osôb podľa dekád

Obdobie	Zaevidovaných osôb
1950 - 1959	24 632
1960 - 1969	39 453
1970 - 1979	22 213
1980 - 1989	26 149

Tabuľka č. 3

Počty pracovníkov špeciálnych služieb podľa štátov

Štát	Osôb
USA	12 403
Rakúsko	5 639
Francúzsko	4 554
Nemecko (NSR)	3 589
Veľká Británia	1 629
Taliansko	557
Izrael	248
NATO	232
Kanada	209
Indonézia	164
Egypt	110
Japonsko	102
Turecko	82
Čínska ľudová republika	62
Švajčiarsko	36

Tabuľka č. 2

Evidované osoby podľa národnosti (najčastejšie zo 147 uvádzaných)

Národnosť	Osôb
Neuvedená	44 874
Čech	17 917
Nemec	17 557
Angličan	11 389
Francúz	5 966
Slovák	3 995
Američan	1 460
Arab	1 131
Talian	1 023
Rakúšan	828
Japonec	599
Grék	481
Španiel	416
Maďar	390
Číňan	345
Poliak	267
Juhoslovan	224
Ind	221
Holandan	192
Mexičan	183
Brazílčan	169

Tabuľka č. 4

Operatívne kódy týkajúce sa línie rozpracovania (uvedené pri 38457 osobách)

Línia rozpracovania	Osôb
Politická rozviedka	15 587
Špeciálne služby a obrana proti nim	8 109
Vedeckotechnická rozviedka	6 881
Emigrantské centrá využiteľné k ideodiverzii	2 374
Nelegálna rozviedka	2 261
USA ako hlavného nepriateľa	825
Vyhradené pre účely VTR (18 rôznych kódov, spolu)	441
Rádio Slobodná Európa	357
Aktívne opatrenia	335
Členovia teroristických a extrémistických organizácií	307
EHS a ekonomická problematika	299
NATO a vojenská problematika	267
ČLR a maoizmu	129
Zoskupenie Pelikán - Listy	115
Zoskupenie Tigrid - Svedectvo	97
Medzinárodné nátlakové organizácie	37
Antikomunistické vedecké inštitúcie	36

Tabuľka č. 5

Rozdelenie osôb podľa operatívnych kódov týkajúcich sa emigrácie

Vystaňovalci, utečenci	Osôb
Utečenec (emigrant)	5 480
Po roku 1968	1 867
Krajan (predvojnový vystaňovalec)	1 045
Vystaňovanie z ČSSR (s povolením)	772
Kladný vzťah k ČSSR	695
Aktívne nepriateľsky činný proti ČSSR	619
Po roku 1948	564
Prvej generácie	324
Nepriateľský vzťah k ČSSR	202
Po roku 1945	132
Druhej generácie	130
Indiferentný (neurčitý, ľahostajný, nerozhodnutý)	97
Aktívne nepriateľsky činný proti krajinám socialistickej sústavy a ZSSR	30
Nepriateľský vzťah ku krajinám socialistickej sústavy a ZSSR	29

Tabuľka č. 6

Rozdelenie osôb podľa oblasti profesie

Oblasť profesie	Osôb
Ostatné	5 671
Technika (priemysel, veda, výskum)	5 414
Ekonomika, obchod, financie	2 793
Zahraničné služby	2 594
Štúdium	1 878
Masovokomunikačné prostriedky	1 732
Školstvo	1 534
Policajné a spravodajské zložky	1 448
Zahraničný obchod	1 360
Spoločenské vedy (právo, politológia)	1 058
Zdravotníctvo	1 016
Elektronika	858
Bez pracovného pomeru	817
Chémia	691
Iné zložky štátneho aparátu	690
Doprava, telekomunikácie	625
Strojárstvo	525
Politické strany	502
Umenie	446
Vojenská a bezpečnostná technika	441
Poľnohospodárstvo a výživa	364
Cirkev	316
Spoločenské organizácie	306
Parlament a volené orgány	285
Jadrová technika	215
Energetika	202
Jurisdikcia (súdy, prokuratúra a pod.)	132
Odbory	69

Tabuľka č. 7

Rozdelenie osôb podľa politického profilu

Politický profil	Osôb
Nezistený	15 410
Pokrokový	6 246
Indiferentný (neangažovaný, apolitický)	3 425
Člen komunistickej strany	3 255
Liberálny	2 060
Konzervatívny	1 809
Marxista	1 259
Prístupný dialógu	1 193
Sympatizujúci	774
Antikomunista	527
Nábožensky zaťažený	408
Nacionalista	400
Sociálny demokrat	375
Pravicový smer	252
Ľavicový smer	235
Vylúčený(á) z komunistickej strany	187
Sionista	87
Aktívny v mierovom hnutí	70
Maoista	67
Pacifista	43
Názorovo neústupný	29
Fašista, neofašista	25
Trockista	21
Šovinista	6
Anarchista	3

RESUME

Registration of persons of interest and files in communist espionage's evidence

Czechoslovak communist espionage registered persons of interest, as well as all kinds of intelligence operative files in its own central evidence files. The registration was done at all organization levels, both for reasons of operation and control. As Pavel Žáček mentions in his opening essay, the representatives of the I. administration of the Ministry of the Interior under the direction of colonel Josef Houska came to the solution of publishing the first synoptic directives only in 1966, a year connected with the transfer of information to computer. Other directives were introduced as instructions for evidence, statistics and the file agenda's administration at the I. administration of National Police Forces between the years 1979 and 1988. Besides the files type's summary („1“ – object, „3“ – servicemen's personal files, „4“ – agency files, „7“ – safe house files, „8“ – operative correspondence files, „9“ – active precaution files), individual parts of the directives also determined the form of particular subfiles (labor, financial, thematic and agent type subfiles). These also minutely specified the groups of people of interest, conditions for the file registrations, methods for vetting evidence, and a significant amount of other necessary information for communist espionage conspiracy.

In the second study Peter Rendek approaches the Unified Evidence of Persons of Interest of the I. administration of National Police Forces as a whole and divides the issue into pieces in order to examine it from various points of view. For example, he shows that until 15 February 1990, the evidence espionage system registered 9630 agency files of all types, 605 of them „live“ – actively exploited (132 – agents, 311 thought to be (ideological) collaborators). Overall, the system recorded 113 178 notes on persons of interest.

The internal structure of the system of evidence of the I. administration of the National Police Force is introduced transparently by Tomáš Keszely in the last article. He ruminates on the numbers of inserted notes in special periods, the summary of the nationality of registered interest persons, citizenship, individual professions (intelligence service members included) and the reasons – all part of extensive research on the individuals. The statistics-evidence unit of Czechoslovak communist espionage (in the last period – 55th unit) concentrated on its own system, and from its thematic vetting was able to ascertain information about the political profiles, methods of contacting persons of interest, notes on their flaws and the possibility of obtaining more information on them, as well as potential acquisitions for agency collaboration.